

GÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL I. No. 20. 15 FEBRUARIE 1922

Dna NORA JEAN STERIADI

CERAMICĂ ROMĂNEASCĂ

CUPRINSUL:

Demostene Botez (La capăt) — Marin Simionescu-Rimniceanu (Despre libertate) — Ion Pillat (Cămara de fructe) — Mihail Sadoveanu (Mărțișor) — ✱ (Intunecare, Răsboiul) — Al. Davilla (Alexandri, V. A. Ureche. Dintre cei răposați) — T. Murășanu (Pădurea și închide stagiunea de vară) — C. Robul (Socoteala. Scrisorile unui răzăs) — Alexandru N. Nanu (Nervi) — Lucian Blaga (Ideile și variabilitatea lor funcționară. Cr. Ideilor) — Al. D. Mircea (Antologia toamnei) — Pamfil Șeicaru (Pe marginea unui volum de omagiu). — Desene de Dna Nora Steriade, Demian, Victor I. Popa și M. G. Georgescu.

Recenziile și Cronica măruntă

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii) * * * (Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000,000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare } **cu 5% netto**

Primește depuneri în cont curent

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Capital : Lei 50.000,000

Rezerve : Lei 16.000,000

Filiale: Existente : Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare : Timișoara.

Secția de Mărfuri :

309-6...6

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru coloniale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială :

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă :

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Assignate, Virimente, Incassări, Împrumuturi pe gaj, Conturi curente.

Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește :

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

REDACTIA
SI-ADMINI-
STRATIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
C.L.U.J

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL I
No. 20

15 FEBR.
1922

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50

APARE LA 1 SI LA 15 ALE FIECAREI LUNI
REDACTOR: CEZAR PETRESCU.

DESPRE LIBERTATE

— Fragment *) —

§ 1.

Dacă „nelibertate“ înseamnă în sens social limitare, nu urmează că „libertate“ ar însemna prin urmare nelimitare.

Când toate inzeestrările omului ce purced direct dela natură și sunt limitate, se poate pretinde oare ca raportul dintre ființe limitate, să fie el nelimitat?

Se stăruie a considera libertatea ca nelimitare, fiindcă obișnuit i se atribue sensul obținut de simț, în loc de cel conceput de gând, adică nelibertatea drept o mărginire trupească.

Și teoria ce rezultă din aceasta concepție fizică a libertății, a imaginat chiar o realitate a complectei libertăți, adică într'o lume ce ar fi existat înainte de Societate, în acea stare primitiv-naturală, în care totul fiind imediat natural, „e bun cum a eșit din mâinile creatorului tuturor lucrurilor“. (Rousseau).

§ 2.

Dacă starea primitiv-animalică, aproape fiind de creator era desăvârșită, cum de a părăsit-o omul pentru a-și crea situația nemernică din societatea propășită?

Se poate oare ca perfecțiunea să se exteriorizeze tocmai prin imperfecțiune?

Primitiviștii prețuind natura numai în starea ei rudimentară, dovedesc prin aceasta că li recunosc aptitudini de a reuși numai în primul ei impuls spontan, în loc de a o crede măiastră întotdeauna.

Socotesc astfel că un moment de perfecțiune reprezintă mai mult decât o perpetuitate sub legea per-

*) Fragment din „Reculegeri în război“.

LA CAPĂT

*Nu mai vreau nimic. Tot s'a sfârșit...
Peste pământul mort și cenușiu,
Soarele de cum a răsărit
S'a uitat cu ochiul lui pustiu
Și înduioșător de om în agonie*

Și-o zi a stat el singur pe câmpie.

*De-o vreme
Și pământu-a conținut de a mai geme;
Lumea a rămas așa de singură cu sine
Că întreagă a'nceput să plângă'n mine.*

*Pentru nimeni nu mai poate fi vre-o mângâiere,
Nu mai e nici bucurie, nici durere,
Și mai este încă de trăit
După ce eu nu mai vreau nimica
După ce în lume totul a murit.*

*Pământul e așa de întristat
Că nu știu de-o mai fi vre-o Primăvară;
Nici stelele nu vreau să mai răsară,
Și se-așteaptă'ntr'eg sfârșitu'n fiecare înserat.*

*Un om care-a trecut pe stradă
Ducându-se zimbînd să-și vadă
Iubita care l'a uitat,
E-așa ridicol și ciudat.*

lași

DEMOSTENE BOTEZ

fecțiunei. Prin moment înțelegând în cazul acesta epoca primitiv-naturală, pe când prin perpetuitatea sub legea perfecțiunii, trebuind să se înțeleagă *acel etern izemn al viețuitoarei, care stăruind să stabilească veșnic echilibrul vieții cu un mediu — și el variabil, în pilda adaptării sale la o sferă mai mare, — e astfel veșnic funcție a legii perfecțiunii, ce o poartă dintr'un început pe deapururi în sine.*

§ 3.

Dacă Rousseau a făurit iluzia că: „omul e născut liber și pretutindeni e pus în fiare“, apoi tot el a con-

tribuit cel dintâi să o risipească, prin recunoașterea că: „impulsul numai al poftei e sclavie, iar supunerea la legea ce ți-ai prescris este libertate“.

Căci omul pe deaîntregul în voia naturei, nu e numai la discreția impulsurilor naturei sale proprii, ci și a naturei tuturor celorlalți oameni, care ca și dânsul nu știu de o înfrânare a pornirilor lor.

Ca să evite însă această dependență a individului pe pofta oricui, această robire întâmplătorului, care ar înfățișa viața naturală ca apogeul nelibertății, Rousseau imagi-

nează un om primitiv „plasat de natură la distanțe egale de stupiditate și de luminile funeste ale cetățeanului“. Atribuie astfel primitivității o desăvârșită egalitate în lipsa de înzestrări a firilor omenești, așa încât și impulsurile fiind deopotrivă dozate, nici o expansivitate a unuia să nu întrecă pe a celui-lalt și deci să numai fie prilej de încălcare, de unde provine în genere nelibertatea.

Se poate obține prin urmare desăvârșita libertate în primitivitate, numai închipuind suprimată libertatea naturei de a crea diversități!

§ 4.

Dacă libertatea din starea primitiv-naturală, o garantează — după cum presupune Rousseau — numai uniformitatea „ideală“ ce rezultă din coborârea spiritului omenesc la imbecilitatea animală, urmează că răspunzător de nelibertatea dintre oameni poate fi prin urmare făcut numai spiritul dezvoltat, spirit care tocmai fiindcă contrariază astfel viața, nu poate fi decât o abnormitate, o perversiune prilejită de decăderea omului natural, în denaturata viață socială.

De e însă *spiritul* un produs al perversiunii sociale, atunci și *conștiința* ce emană din spirit și care *singură reclamă libertatea*, ar urma să fie și ea precum și noțiunea libertății create de același spirit, tot o manifestare a perversiunii sociale, așa încât însăși pretențiunea la libertate, devine la urma urmelor o profundă absurditate!

§ 5.

La supoziția că conștiința de libertate erupe în societate drept o confirmare a libertății, căreia însăși societatea i-a dat naștere, s'ar putea opune, că tocmai din potrivă erupe în societate conștiința de libertate, ca să reziste constrângerii la care societatea supune libertatea originară.

Ar rezulta însă atunci, că noțiunea de libertate e produsul conștiinței de nelibertate, sau cu alte cuvinte că afirmația poate fi produsul negației.

Logicește însă negația nu poate decât să succedă afirmației, negația după dialectica lui Bergson trebuind chiar să conțină într'insă afirmația.

Oricum, dacă conștiința de libertate ar fi produsul stărei de nelibertate, atunci ar urma că întâi a fost nelibertatea, — ceiace ar con-

traria fundamental presupunerea că omul e născut liber — și numai apoi în societate a pierdut libertatea.

§ 6.

S'ar mai putea presupune că conștiința de libertate a existat și'n starea naturală dar *subconștient* și că a devenit conștientă, adică s'a intensificat, numai ca să poată rezista mai cu succes constrângerii la care o supune societatea.

În acest caz rămâne de lămurit ce tumoare s'a produs în creierul omului primitiv și totodată cum desăvârșita stare naturală a putut din sine însuși să se corupă astfel, încât să nască monstruoasa alcătuire socială, ce avea să pricinuiască decăderea omului liber într'o mizerabilă sclavie?

Și mai înainte de toate cum poate fi vorba de libertate sau nelibertate, acolo unde încă nu poate exista *conștiința* de libertate?

§ 7.

Când primitiviștii consideră libertatea ca »anterioară oricărei reflexii« (Rousseau), se pare că prin libertate înțeleg acea fericire întrevăzută în lipsa oricărei conștiinți de rău și bine, iluzie a fericirii ce și pe Isus l-a ademinit când a făgăduit „fericirea celor săraci cu duhul“.

O libertate însă admisibilă numai cu prețul stupidității animale, face spiritul răspunzător de nelibertatea omului.

Și dacă spiritul pricinuieste nelibertatea, spiritul la rândul său de cine e pricinuit?

Îl naște societatea? Rămâne atunci de știut cărei perversiuni se datorește decăderea omului primitiv în sclavia socială.

Spiritul naște societatea? Atunci rămâne de știut cărei pricini se datorește vicierea cu reflexie a perfectului și prin urmare deplin satisfăcutului om, din epoca imbecil-animală.

Fie acum că spiritul ar naște societatea, fie că societatea ar da naștere spiritului, sau — de ar îngădui rațiunea, dacă ambele s'ar naște reciproc dacă s'au putut naște *dela sine* în omul natural, ar trebui să însemne că le-a impus necesar aceiaș natură, sunt la rândul lor tot așa de *naturale*, cum a fost și lipsa lor în împrejurările deosebite din starea primitiv-animală.

E doar omul naturei care a propășit spre societate, omul naturei deci ne mai fiind satisfăcut de ar-

monia primară cu mediul, își caută o nouă mai desăvârșită armonizare (adaptare) în socializare. Și cum tot ce are omul zestre e dela natură, atunci și căutarea aceasta e din indemn natural, așa că omul naturei ajunge fie la societate, fie la spirit, prin indemn sau devenire naturală, nu prin perversiune sau decădere.

§ 8.

Spiritul ca și tendința socială, nu pot fi concepute drept însușiri *suplimentare* pe care natura le adaugă *ulterior* omului primitiv; căci dacă natura ar mai reveni asupra operei ei corectând, ar dovedi șovăire și ca atare imperfecție în concepție. Ci și spiritul ca și tendința socială par a fi însăși condițiile firești, prin care principiul pus de natură la baza operei sale, se păstrează continuu consequent cu sine însuși.

Acest principiu prin care și omul ca și toată viețuitoarea există, și care deci se confundă cu însăși legea naturei sale, e *instinctul de conservare* (§ 2) în care intră deasemenea și adaptarea și procrearea.

În sprijinul acestui instinct de conservare, iar nu spre al contrariu, poate natura favoriza dezvoltarea tendinței sociale, precum și aceea a spiritului de a reflecta.

Prin societate și spirit, instinctul de conservare caută să se asigure, nu să se desmintă. E un efort al vieții care nu poate să se producă spre a diminua esortul primar al vieții, ci tocmai spre al crește, spre a mări extensiunii vitale ce o îngăduia ființei om, starea izolată și lipsită de reflexe.

Și societății ca și spiritului îi dă deci ființă, esortul primar al vieții, întru căutarea celei mai mari extensiuni la care îl îndeamnă mereu însăși natura sa. Și cum tendința spre extensiune, se identifică prin sens cu tendința spre liberare, (eșirea din constrângerea diminuătoare), urmează că evoluția omului natural spre spirit și spre societate, e un *progres spre liberare* în loc de a fi regres dela cea fectivă libertate primordială a lui Rousseau, — care oricât de pitorească ar fi în goliciunea ei, e oricum inferioară în intensitate.

§ 9.

De ar fi acum adevărat că societatea și nu însăși natura diferențiază între ele sufletele indivizilor, apoi tot așa de adevărat e că singură societatea e în stare să le și identifice, — dacă natura eventual-

le-ar naște diferențiate. Căci cultura, prin împrumutul de comprehensiune și aptitudini pe care îl mijlocește, sau ar trebui să-l mijlocească, înfurcă sufletele indivizilor unul în altul, asigurând astfel și printr'o *conștiință* tendință centripet socială, coeziunea *inconștientă*, determinată mecanic de „mutualismul” social.

§ 10.

Că deosebiriile dintre indivizi nu se datoresc exclusiv societății, o spune faptul că și vaca se întoarce din cireadă cu pânțele împuns, și creasta cucușului sângeră din pricina deosebitei înzestrări a indivizilor.

Intreaga lume organică dovedește pretutindeni, că natura nu cunoaște *identitatea* în reproducerea unui exemplar.

Și nu e o inferioritate a naturii, faptul că nu poate reproduce *la fel* un model; ci e tocmai superioritatea ei de prevedere, că lasă fiecărei reproduceri puțința de a varia în cadrul conformației unui tip, ca astfel individul prin adaptare să-și asigure existența în împrejurări ce și ele sunt susceptibile de variațiuni, după aceeași lege a adaptării (§ 2).

Iar dacă diversitatea înzestrărilor între indivizii aceleași specii, a putut exista în natură și în stadiul anterior societății, urmează atunci că nu această diversitate poate fi privită drept cauză a nelibertății dintre oameni, prin urmare nu societatea poate fi făcută responsabilă de nelibertate, odată ce *cauza* (?) nelibertății a putut ființa și înainte de societate.

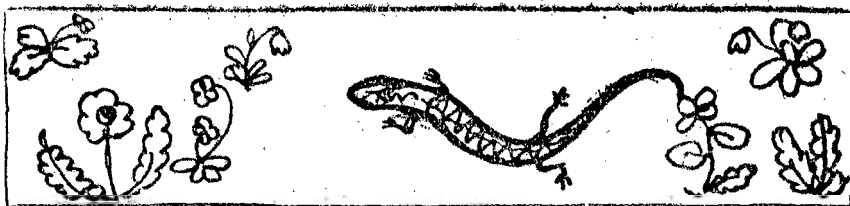
§ 11.

Se face obișnuit confuzie între diversitatea dintre firi ce purcede dela natură și diversitatea datorită neegalei libertății de a se desvolta, ce purcede dela oameni.

De fapt nici societatea nu se orientează în stratificarea claselor sociale după diferența dintre înzestrările *naturale* ale indivizilor, și nici natura Țla rândul ei nu ține seamă în reproducție, de diferențele pe care le statornicește *societatea*.

Astfel Neron și Marc-Aureliu și Isus, deși complect inegali social, convergeau sufletește mai mult decât s'ar crede.

Dar dacă societatea nu poate evita ca dintr'un duhovnic să se nască de pildă o canalie și nici obliga natura ca dintr'un minier să

CĂMARA DE FRUCTE

*Deschid cu teamă ușa camării dealtădată
Cu cheea ruginie a raiului oprit —
Trezind în taina mare a poamelor, smerit,
Mireasma și răcoarea și umbra lor uitată.*

*Mă prinde amintirea în vânățul ei fum
Prin care cresc pe poliți și rafturi ca pe ruguri,
Arzând în umbră, piersici de jar și-albștri struguri
Și pere de-aur roșu cu flacări de parfum.*

*Șovăitor ca robul ce calcă o comoară
Din basmul dintr'o mie și una nopți-mă'nchin:
Văd pepeni verzi — smarande cu miezul de rubin —
Și tămâioși a căror dulceață te omoară.*

*Se-aprind fantasmagoric caise și gutui:
Trandafirii lampioane și lămpi de aur verde...
Și părăsind camera ce mințile îmi pierde.
Tot rodul vrăjitoarei cu lacăt îl încui.*

Florica 1921

ION PILLAT

se nască o ființă capabilă să fie tot numai un minier, poate în schimb fixa așa de inegal latitudinea fiecăruia de a beneficia de viață, încât fiul minierului indiferent de aptitudinile cu care s'ar naște înzestrat, să rămână cu mintea la orizontul minei, iar fiul monarhului chiar dacă e un inbecil să aibă preeminența în societate.

Lămurit prin urmare sunt două feluri de eterogenități în societate: una care decurge din inegalitatea condițiilor sociale și al cărei viciu rezidă în faptul că societatea prețuește în genere pe individ indiferent de dotarea sa naturală; și alta: eterogenitatea naturală care refuză clasarea după anume preferinți, aceasta spre a putea revendica pentru toți egala libertate de a se desvolta fiecare cât îi permite constituția sa.

Și nu poate pretinde preferințe sau distincțiuni, fiindcă natura ca atare nu poate prefera nimic.

Pentru natură nu numai că nici un individ nu e mai însemnat decât celalalt, dar și o urzică sau Pascal îi sunt deopotrivă de prețioase;

Aceasta fiindcă natura nu rabdă nimic *inutil*, adică neînrolat func-

țional în totul cosmic. Căci de îndată ce ar fi ceva inutil ar înceta tocmai de aceia să mai existe.

Dar nici util nu e în sens finalist, adică viața ca un mijloc spre a ajunge o Țintă la care ar tinde calculat natura. Căci chiar „menirea” omului de care aceasta face atâta caz, fiindcă prin rațiune îi e dat lui singur dintre toate viețuitoarele să se observe trăind, — nu poate fi alta decât să se împace cu sine însuși ca să poată trăi odată ce este în viață, să se „convingă” că viața ce-i este dăruită merită a fi trăită! E utilă deci ființa numai în sens de a contribui la păstrarea existenței universale, existență în care chiar și *moartea* e cuprinsă ca factor pozitiv al legii întregului de a fi și a se păstra.

Nu moare doar nimic în univers din care să nu se nască viața nouă.

În moarte se remarcă o dependență vitală, un fel de pansymbioasă, care reușește să unifice totalitatea speciilor din univers; nici o specie ne fiind preferată de la moarte, ci fiecare individ al unei specii favorizând prin moartea sa, viața indivizilor altui ordin de vietăți.

O specie trăește din viața celeilalte și toate se întrecid *ca să se conserve!* Moartea e numai aparența, rezultatul real e continuitatea vieții.

De aceea moartea nu poate fi considerată ca un factor distructiv, adică unul prin care natură s'ar contrazice singură. Ci și moartea e activă tot în direcția afirmativ-păstrătoare, numai într'un ordin superior universal-cosmic, pentru care individul, fiind cel sacrificat, nu are considerație.

Trăește astfel universul sub regimul exclusiv al acțiunii reciproce, al interdependenței, regim în care *lnuțilitateu* e exclus să poată co-exista.

Iar dacă Darwin atribue neegalei înzestrări a indivizilor aceleaș specii, rolul de a selecționa în totalitatea regimului animal, indivizi în stare să garanteze mai cu succes păstrarea fiecărei specii în parte, atunci, în cazul anumit al speciei omenești, conservarea pare a depinde de *spirit*, fiindcă prin spirit se aleg în ultimă instanță indivizii cei mai apti să completeze conservarea speciei pe care o garantează simplul act al reproducerei, anume prin facultatea de a fecunda și sufletul tuturor indivizilor cu cea ce are deosebit unul singur; astfel adăugând, complectand moral pe inși între ei, să *libereze* pe fiecare de strămtarea facultăților sale native și tot odată prin această reciprocă penetrațiune dintre indivizi, să îi crească și'n parte și laolaltă, până a forma din pluralitate un singur organism, un singur suflet, o complexă ființă nouă: *societatea*.

Marin Simionescu-Rîmniceanu.

MĂRȚIȘOR.

Dacă vrei să știi povestea Dochiei, apoi ascultă și află că baba aceasta vrăjitoare sălășluia într'o casă de stâncă, sus pe Ceahlău, în locul care azi se cheamă Panaghia.

Era o babă veche, care nu se închina seara și dimineața. Trăia acolo singuratică, unde se tirăsc jnepenii pe piatră și unde înflorea mărunții trandafiri ai stâncilor. În noapți de vară pluteau c-tră ea durerile prăpăstiilor. Pe negre vijilii, când scapără fulgere rupte, suiau pe țancuri zvârcolindu-se făpturi de pe tărâmurile de dedesupt, din împărăția necuratului Tartor. Cu toate avea legătură baba Dochia, ca orice babă depărtată de lume și uitată de Dumnezeu.

De un timp creștea pe lângă dânsa o făptură din văl. O copilă, părăsită lâng'o colibă sfărâmată de puhoai: de pe singuratica ei înălțime, Dochia o auzise plângând, se coborâse, o luase în brațe și urcase sus. De mult nu văzuse ea ființa omenească, căci ea sta supt Panaghia de pe când văile le stăpâneau urieșii. Acum minunată de gângania aceia mitică și gingașă, și încălzită de o simțire necunoscută, se hotărî s'o crească. O aplecăse la o capră neagră o învălise în blănuri și o ținuse pe lângă foc de cetină.

Și așa, fetița de suflet a Dochiei creștea frumoasă, mlădie și sălbatică, acolo aproape de nori. Iar baba se legase c-tră ea c'o dragoste nespūsă. Era lumina întunericului ei, floarea singurătății în care veacuri de om stătea cufundată. Ii urmărise primii pași și primele cuvinte c'o bucurie la care nu pot ajunge muritorii. Ș'acuma se desfată la vederea ei, — ș'o îmbrățișă, ș'o mângăia cu vorbe de mamă care nici odinioară nu sunaseră în pustia ei viață, din gura-i fără dinți.

Trăiau amândouă de-un timp, pe munte. Oamenii erau departe, cine știe unde, în șesuri unde plutea un abur subțire. Acolo, deasupra vârfurilor de codri, fata Dochiei vedea numai caprele stâncilor, cu coarnele intoarse pe spate, și vulturii cei mari cu gâturile goale. Ii privea cu ochii ei albaştri și gânditori, le vorbea ca unor prieteni, și se bucura — căci alte științe și alte jocuri ea n'avea pe lume.

Într'un rând, în puterea primăverii fata sta cu capul pe brațele bătrânei și maică-sa îi răsfirea cu

degetele osoase părul auriu. Zîmbind, crăpă pleoapele și printre genele negre, zări în pulbera de lumină un fluture, apoi o albiniță. Fluturile juca pe o rază, iar albina bătăia subțire și se învătea în jurul unei floricele.

Fata ridică fruntea din poala bătrânei.

„Spune-mi măicuță, zise ea, — ce-i gângania ceia care bate din aripioare și parcă vrea să se sule la soare?”

— E un fluturel, draga babeii!

— Dar găza asta care cântă în împrejurmarea unei scânteuțe?

— E o albiniță puțule!

— Și ce fac ele aici? De unde au venit? Nu le-am mai văzut niciodată!

— Apoi dragă copilă, fluturii sunt rari în singurătățile noastre iar albinele trăesc mai ales în așezările oamenilor.“

Fata tăcu. Se uită în depărtări visând. Întrebă iar, într'un târziu.

„Unde-s oameni măicuță?”

— Departe,

— Unde sticlesc ape și fumegă aburi?

— Da fetița mamei, departe.

— Și oamenii is ca noi, mamă?

— Ca noi, draguță; dar nici nu-s bătrâni ca mine, nici frumoși ca tine“.

Așa azi un lucru mâne, altul, fetița afla câte puțin despre lumea cea largă; și cum era viță de pământeană, un dor ascuns a trăgea către văi, ca un fir nevăzut; — dar ea nu spunea nimica.

Și dorul sporea cu gândurile, cu cât curgeau anii. Fata Dochiei creștea nată'n boiu; peste florile ochilor băteau gene lungi de umbră și umbla îmbrăcată cu piei de sălbătăciune.

Casa de stâncă de pe Ceahlău i se părea prea strămtă și prea singuratică. Poveștile din vechi zile ale babei le auzise de zeci și sute de ori; descântecele ei le rostea și ea; ierburile sălbatice știe să le aleagă, — ș'acuma ar mai fi dorit ceva; nu știa ce, dar sufletul cerea ceva, fără știrea ei, — căci, fără știrea ei, avea rădăcini în lumea oamenilor.

„Maică-i șopti fata într'a optsprezecea toamnă, într'o seară, alipindu-se de bătrână, — ce am eu, de mi simțesc reci mâinile?”

— Apropie-le de foc, copilă, — o mângăia baba Dochia.

— Mă dogorește jarul, mamă, și fruntea mi-i fierbinte, măcar că mi-s mâinile reci!

— Atunci vină și pune capul pe genunchii mei: am să-ți descânt.

— Mi-ai mai descântat, măicuță, dar zădarnic, — căci mi i urât și parcă mă doare inima“.

Bătrâna o privi cu tristețe, — căci simțea ea adevărata pricină.

„Dragă copilă, ți s'a umplut capul de gânduri, pentru că, vara asta prea mult te-ai uitat în văi.

— Într'adevăr căci din văi vin adieri de căldură și mirezme; am auzit în văi sunet de bucium și cântec de fluer.

— Copilă dragă, pe tine te chiamă oamenii în lumea lor. Dar nu te simțesti tu bine, aici lângă mine? În văi sânt oameni, dar între oameni sunt patimi și dureri. În văi viața-i pătată și moartea grabnică. Nu nu te simțesti tu bine, deasupra lor și deasupra nourilor? Nu te iubesc eu cu toată puterea inimii mele? Nu vezi tu că eu aș muri fără tine?

— Măicuță, dragostea ta mi-a încălzit copilăria și mi-i bine la sânul tău, dar eu singură nu înțeleg ce am. Fși vrea să cunosc și altceva...“

Dar bătrâna Dochia se temea de văi.

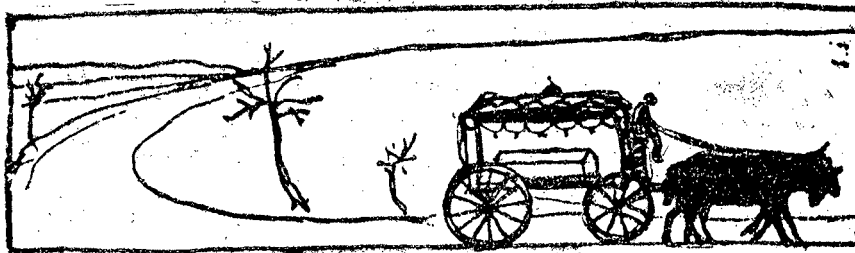
„Dorul tău, copilă, zise ea te trage spre durere, E mai bine aici lângă mine.

— Dacă poruncești tu, mamă, voiu rămânea lângă tine“.

Fata era deprinsă să asculte, și socotea că vorba ei e îndestulătoare ca să-i aline tulburarea. Dar neliniștile ei erau ca florile primăverii, care îmbobocesc supt omăt și așteaptă cel întâiu vânt cald ca să răzbească prin frunzele moarte.

Toamna i se părea așa de tristă în munte, în anul al optsprezecelea al vieții ei. Vânturile cântau cu glasuri dureroase și treceau ca fioruri grele în jos, pe coamele brazilor nemuritori. Zilele erau mici și pustii și nopțile vesnicie. Și gândurile, dușmanele omului, nu-i flădeau pace. Neconținut zburau și bâzâiau în mîntea ei, ca găzele primăverii, și se cereau pe ait plaiu.

Deodată peste chilă de cremene năvăliră viscocele iernii. Ani și ani în pătutul ei de celină, legănată de poveștile bătrânei, fata petrecuse iarna fără ca să-și deie sama. O înveselea un cuvânt, o sărutare, o tresărire a focului, când flăcările cuprindeau ramuri pline de rășină parfumată. Acuma înghețul iernii intrase și'n inima ei. Cerul verii trecute fusese așa de albastru, —

RĂZBOIUL

INTUNECARE

*Dacă mai plouă'n șanțul nostru'ntruna,
Și șobolanii au să se inece.
E noapte. Vântul aspru rece
Adună nori să — îngroape luna.
O mitralieră făcâne pe toată valea
Ca nu cumva un viu să scape.
Murdar, noros își scurge cerul ialea
Pe noi înormântați de vii în groape.
Tâmpit, fără de rost și totuși stea
Un foc de armă a lucit departe.
E frig și plânsul ploii n'o să stea
Și nu poți face foc din frunze moarte,
Dealmințeri nu-i decât pământ, pământ
Noroi încolăcit cu gh mpi de sârmă;
În lumea asta oare nu mai sânt
Virtuți mai mari de cât acea care dărâmă?*

*Tot gândul nu mai poate să coprinde
De cât teama de frig și vreme rea
Ce bălțile în șant o să întindăi*

Și sufăr că nu pot gândi iubirea mea.

și din văi suise spre ea atâtea chemări!

Ca o floare se ofili și-și aplecă fruntea spre zidul negru. Bătrâna oftă cu durere și-i descânta, — dar toate erau zadarnice cât plângeau dedesupt codrii cei nemărginiți, cât furtunile miezului nopții cutremurau muntele și strecurau până în ascunzișul lor suflările morții.

„Ce am măicuță, de mă stâng? suspina Copila.

— Draga mamei, dragă floare... gemu baba Dochia; anii tăi te cer spre sălașele oamenilor. Dar dacă va veni pri năvara și tu te ve cobori în văi. Inapoi nu te mai întorci

— Ba mă întorc, mamă, căci lângă tine m'am trezit și'am crescut. Când o veni primăvara, lasă-mă să cobor la vale“

Baba Dochia oftă și mângăie fața pălită a fetei.

Iar cum începu a sufla băltărețul cel răsunător și creșteau zilele, cum se revărsa asupra lumii lumina soarelui de primăvară, — fata se trezi din amorțeala ei. Muntele era încă troenit de omăt, dar văile

fumegau și pământuri cafenii se zăreau în depărtări.

Fata se ceru bătrânei:

„Măicuță, lasă-mă cătră vale.

— Du-te copilă, dar întoarce-te curând!“

În cojocul ei, fata se lăsă de pe piscuri între brazi și'n văi, unde se auzeau dulce mușind cerbii și căprioarele — apoi se în oarse repede la bătrâna ei, cu florile viorii și bine mirositoare ale liliacului de munte.

Când o văzu, baba Dochia se cutremură în multele ei cojoace. Fata puse rămureaua cu strugurași de flori într'o cupă de piatră și'o privea cu bucurie nespasă. Era cel dintâiu sol al primăverii și'al tineretelor ei. Dar muntele era aspru și ciucurii de floare se stânsară în puține zile.

Fata se ceru iar în văi mai departe.

„Măicuță lasă-mă iar, cătră izvoarele din vale

— Du-te, copilă, dar întoarce-te degrabă!“

Fata coborî în văi și la apa Bi-

striței, pe care curgeau sloiurile de ghiță cu vuet de tunet. Era încă sus, câmpiile erau și mai departe — pline de lumină. Dintr'o acolo adia un cântec de trișcă. Se simțea mânăta cu dor spre el, și-i era frică. Se întoarse iar, sus, cu flori de toporaș și violele.

„Măicuță, în văi prind a înflori crângurile. Lasă-mă și mâne!”

Bătrâna se bucura văzându-și copila întoarsă. Și a douăzi îi dădu iar drumul la vale, după ce i înfipse în cosițe la urechi, mănunchiurile de toporași și violele.

Dar văile erau calde și înflorite și glasuri de oameni hăuleau pe luncile apelor. Paserile țărăiau cu bucurie în mesteceni cu rămurele ca ața de subțiri. Toate găngăniile pământului ieșiseră să se închine la soarele primăverii.

Dacă văzu baba Dochia că fata nu se mai întoarce, a douăzi în zori porni din ghețarul muntelui ei învălită în toate cojoacele ca s'o caute. Și când ajunse la florile liliacului-de-munte își lepădă cel dintâiu cojoc, căci simțea boarea primăverii; și când ajunse la pajiștea de violele și toporași, lepădă alt cojoc înflorit cu omăt și țurțuri. Și când văzu zăporul Bistriței, lăsă pe colțul de iarbă alt cojoc. Și supărată, cu lacrimi ca acele de ghiță ale gloatei și cu tânguiri și plângeri, se răpezi mai departe bătrâna schivnică, căutându-și odorul și dagostea. În căldura văii își lepăda cele din urmă cojoace, și cerceta, cu amărăciune și durere, luncile înflorite. Dar în poenile cele mai de jos, unde se limpezește zarea și de unde se văd albaștri munții, se opri. Deodată, ochii ei văzură deslușit pe copilă. Era supt arcul unei sălcii, deasupra unui izvor. O aurea soarele. Și un fecior al oamenilor ținând-o de subțiori îi șoptea cuvinte arzătoare ca și vântul de primăvară.

Bătrâna înțelese că copila ei e pierdută pentru totdeauna. Cuprinsă de o furtunoasă jale se întoarse în singuratica-i sihăstrie. Și acolo, fără dragostea aceasta din urmă a anilor ei târzii, spun bătrâni că s'a stâns, ș'au prefăcut o'n sloiu și stâncă nopțile reci de Mărțișor.

MIHAIL SADOVEANU.

DINTRE CEI RĂPOSAȚI.

ALEXANDRI

Numai odată l'am văzut și pe acesta, pe Conul Vasile. Era mi se pare prin 1872. Se ridicau temeliile castelului Peleş, iar curtea cuprindea câteva chilii ale mănăstirii Sinaia, amenajate, firește, pentru așa mari oaspeți Regina Elisabeta, pe atunci „Doamnă” numai, avea drept salon particular o chilie mai mare (cea dintâi a șirului) și desenate pe unul din pereți chipurile principalilor oameni de pe atunci (Generalul Florescu, Nicolae Golescu, Mihail Cogălniceanu Davilla tatămeu, Alexandri, Generalul Solomon, etc.) Peretele a fost păstrat astfel cu sfințenie până în ziua de astăzi.

Mama iubea mult pe Elisabeta Doamna, și era foarte mult iubită de ea. Era firesc ca fiul mai mare al mamei să se tolănească pe lângă fotoliul răposatei regine Doamna, în tovărășia Nataliei Romalo, Luciei Al. Ghica, Eufrosinei Grădișteanu, etc., domnișoare de onoare.

Intr'o zi, pe când eram acolo, ia ca și Conu Vasile cu o grămadă de lume, toți abitur unii mai mult de cât alții. Bineînțeles, convorbirea lua o întorsătură foarte serioasă și cam nepricepută de mințile copiilor. Neînțelegând nimic, mă grămadii între picioarele fotoliului și stătu acolo foarte cuminte. Fiecare povestind câte ceva. La un moment dat, Elisabeta Doamna zise lui Alexandri:

— Povestește-ne și Dta o snoavă românească. Conu Vasile se scuză că snoavele românești pe care le știe sunt cam necuviincioase.

— Ce are aface, zise Elisabeta Doamna, povestită de Dta snoava nu poate fi decât frumoasă.

Alexandri se supuse și povesti următoarea snoavă:

— „Marioara, fată frumoasă, dintr'un sat de la munte, luase de bărbat pe Ionel, flăcău frumos și voinic și ținea la el ca la ochii din cap. Ducându-se, într'o zi la pădure să taie lemne, Ionel fu omorât prin căderea unui copac mare. Adus în sat de tovarășii săi, el fu scăldat, întins pe masă, acoperit cu giulgiu ca orice mort mai de seamă, de însăși biata Marioara care plângea și se bocea:

— „Ce bărbătel mi-a murit! ce bărbătel mi-a murit!” Și nimic și nimeni nu o putea mângâia. Veniseră toate babele, suratele și fstele din sat și care mai de care îl zicea:

— „Lasă Marioară, nu te mai boci, ca mai sunt flăcăi pe lume. E cutare și cutare și cutare.”

„Dar Marioara se boci mereu plângând;

— *Ce bărbătel mi-a murit! Ce bărbătel mi-a murit!* Una câte una piecară și babele și suratele și fetele, văzând că nici o vorbă nu era de leac pentru Marioara; rămase numai vecina de casă, care mai încercă câteva vorbe:

— Mai sunt alții ca răposatul. Atunci Marioara se uită lung la ea și apoi smulse, depe mort giulgiul care îl acoperia. Văzând mortul, vecina de casă începu și ea să se bocească, plângând:

— *Ce vecin mi-a murit! Ce vecin mi-a murit!*

— Dar de ce se bocia asta? întrebă, candid Natalia Romalo.

Rușinat Conu Vasile porni spre ușă, dar Elisabeta Doamna îl opri:

— Nu fugi Domnule Alexandri, snoava Dta e foarte frumoasă și dovadă că nu e necuviincioasă e chiar întrebarea Nataliei.

Elisabeta Doamna care se juca cu mâna prin părul meu îmi zise:

— Tu care știi poezii frumoase, spune-ne și ncuă una.

Mă sculai și începui:

Stejarul și Codrul

Frate, frate de Stejar
Lasă-mă să tai un par,
să fac osie la car . . .

și așa până la sfârșit.

— Bătrânul Alexandri se oprise în ușă, apoi, ștergându-și ochii umezi exclamă, când terminai:

— *Ferice de stihurile care pătrund în mintea copiilor*

Nu l-am mai văzut pe Conu Vasile, dar vorba lui, mi-a căzut ca o picătură de aur pe suflet.

Mai târziu, la Golești, am găsit printre cărțile lui Ștefan Golescu un mic album, de desen pe filele căruia Alexandri scrisese primele sale poezii și pe care-l dăruise lui Ștefan Golescu. Acest pretios manuscris se putea pierde la mine. Pentru a-i asigura oare cum viața, îl dăruii Academiei române care îl păstrează și acum.

V. A. URECHE

Alt „Conul Vasile“.

Pe acesta l-am cunoscut mult și de mult, de pe când deschisese „Instituțiunea“ sa, în strada Astronomului. Eram acolo vreo 12—14 școlari, de toți Coana Nenița, cântată de V. Alexandri, ne îngrija, nu zic ca-o mamă, dar ca o soră mai mare. Astfel încât toate ne erau din belșug. Conu Vasile (Ureche) avea mai multă grijă de sufletul nostru și de pe atunci pregătia cetățenii României Mari. Cei mai buni profesori de pe vremuri (Cristescu la matematici, Mărăscu la Istorie, dl. Dobrescu la fizică etc. etc.) ne predau cursurile cu o înțelegere și o dragoste de copii care făcea să-i adorăm. Printre elevii lor, de la „Instituțiunea Ureche“ mulți au dispărut, dar alții, ajunși ba Doctori în Medicină ba ofițeri superiori, ba înalți domnitori ai statului își aduc și astăzi aminte cu induloșare de profesorii de acolo. Conul Vasile (Ureche) ne ducea personal să vizităm monumentele Bucureștilor: principalele biserici, palate, grădini, muzee, etc. Într-o zi, miaduc aminte, ne duse la Cimitirul Bellu, (o palmă de loc, cum vedeți) unde salutarăm mormintele oamenilor celebri. Zărind marmora sub care dormea profesorul Maseim, un camarad al nostru scrise cu creionul pe piatra funerară următoarele versuri:

„Aci odihnește în Domnul ferice,
Un om care limba cercă să ne-o
strice.“

Bine zicea camaradul nostru, dar aceasta lipsă de respect pentru morminte hotără pe Conu Vasile (Ureche) să nu ne mai ducă la Bellu. În schimb ne duse foarte des la Teatrul Național de câte ori se jucau opere ale lui Alexandri, eu sau fără colobararea lui Millo. Astfel văzui de pe atunci *Cocoana Chirița*, *Lipitorile satelor*, *Florin și Florica*, *Canțonetele* și altele. Astfel văzui și *Banul Mărdăcinii*, opera lui V. A. Ureche, prin care se arăta încă de pe atunci, cât de vechi sânt legăturile noastre cu Franța.

Mai târziu institutul V. A. Ureche, mărindu-se, se mută în Vila Filipescu, lângă șosea și încă mai târziu, mai departe în vilele Ghergheli, înconjurale pe atunci, cu parcuri imense. V. A. Ureche nu va ocupa poate un prim loc în viața culturală Românească, dar cei care îi

PĂDUREA-ȘI INCHIDE STAGIUNEA DE VARĂ...

*În bocet de ramuri și'n vuet de orgă
Pădurea-și închide stagiunea de vară...*

— *Haho, pădurare, să-mi spui cine plânge
Prin fagii cu frunza târzie și rară!?*

*Vrăjbite de vânturi, purtate de neguri
Tălângile cântă mereu mai aproape...*

— *Haho, pădurare, să-mi spui cine toarce
Și-mi svârle'n răstimpuri cu fulgi pe pleoape!?*

*Cascade mai limpezi ca lacrima-și poartă
Prin harfe de frunze pustiul și jalea...*

— *Haho, pădurare, să-mi spui cine râde
Și cine tot strigă... și-mi tulbure calea!?*

*...E seară... și-i toamnă, cu gâturi de pajuri
Târziu peste dealuri trec valuri de vânturi...*

— *Haho, pădurare, să-mi spui cine plânge
Și sufletu-mi umple de taine și cânturi!?*

T. MURĂȘANU

cunosc activitatea, îl apreciază ca pe unul din cei mai aprigi propovăduitori ai culturii latine.

Deși studiul Istoriei era știința de predilecție a lui V. A. Ureche, el se interesa de toate descoperirile științifice noi. Un exemplu:

Sâmbăta, elevi cu părinți sau corespondenți în București mergeau acasă și erau liberi până luni dimineața. Eu făceam parte din această categorie. Dar Sâmbătă 12 Ianuarie 1874, fiind prins de friguri, fusei reținut la școală de Cucoana Nenița, care mă îngriji personal și mă culcă într-o cameră alături cu a sa pentru a-mi putea supra veghia delirul. Peste noapte sării pe fereastră și o pornii prin zăpadă ca să mă duc acasă. Câinii de pază, cărora nu li se dădea drumul din lanț decât seara (erau mulți și răi) se năpustiră asupra mea. Dar, în loc să mă sfășie, după cum era de așteptat, ei mă linsură pe mâini și mă întovășiră în cerc până la poarta proprietății așa cum dulăii unei furme înconjoară un miel răzlețit. Aici Eugen portarul mă luă în brațe și cu toate protestările mele mă duse înapoi la vilă. Coana Nenița,

foarte speriată puse să mă fricționeze cu spirt cald (căci eram pe jumătate degerat, deoarece numai în cămașă eșisem prin zăpadă și ger) iar eu repetam într-una: „Lăsați-mă să mă duc acasă, să văd pe mama, că mine nu o mai apuc!“ Vorbele mele fură puse pe socotea a delirului, dar nu mai puțin, a doua zi, Duminică 13 Ianuarie 1874, pe la namiezi, mama era răpusă de un oribil accident. Conu Vasile care o văzuse în aceste împrejurări, alergă la școală și mă luă în brațe, ca să mă prepare la îngrozitoarea știre. La primele lui vorbe, îl întreprusei, zicând. — „Știu, A murit mama. Nu vă spuneam eu azi noapte că n'o s'o mai văd?“

Conu Vasile zise atunci Coanei Nenița; „Presimțire! Ce e oare presimțirea și unde e esediul ei? Nu știu, dar constat faptul Știința aceasta îmi e cu desăvârșire necunoscută.“

V. A. Ureche, era un savant sincer, care mărturise că nu știa toate.

De câți savanți se poate zice astăzi la fel?

A, DAVILLA.

SCRISORILE UNUI RĂZĂȘ

SOCOTEALA

7 Februarie — Poiana Negrei

În creștetul dealului, șoseaua se desparte. Calea Domnească, apucă în jos, spre ținutul Romanului; drum larg și prelungit lin peste șesul Moldovei, cu plopi scorburoși și străbuni pe marginea șanțurilor, cu poduri albe de fier peste ape, cu hanuri de poștă ruinate, cu zidurile boltite și negre de ploi. În sus, spre munte, ridică un drum mai sărac și pietros, serpuit îndrăzneț între dealurile care departe se prefac în culmi păduroase, întunecate de codrii molizilor și cu văile fără curmare răsunând de țipătul ferăstraelor.

Altădată, pe amândouă drumurile era fierbere și nepotolită zarvă. Carăle cu pâine scârțâiau spre satele munților, deacolo coborau alte poveri, cu scânduri. La fiecare jumătate de poștă o crâsmă cu umbrar răcoros la ușă și cu bătătura largă în jur pentru dejugat boii, îndemna drumeții la sfat, la un ulcior de vin și la o scurtă și trecătoare înveselire.

Cărăușii se cunoșteau ca dintr'aceiaș sat, prindeau să-și afle necazurile, știau metehnele unul altuia, cinsteau o cană mai mult când unul hăt! din celalt ținut, își aducea aminte între două ulcele, că acasă are să găsească după socotelile lui, numărul plodurilor mărit încă cu unul. Era atunci pe drumul mare, forfotă, înveselire și belșug.

Acuma, calea de fier care își răsfiră dincolo de prundurile Moldovei șinele negre și cantoanele cu acoperișuri roșii, a risipit toată viața.

Șoseaua e pustie. Căruțe, trec doar de la un sat la altul. Iar hanurile și-au închis obloanele, Cele mai multe s'au măcinat cu vremea. Drumețul singuratic, ca să-și alunge urâtul întoarce fără voce ochii peste ape, spre trenul micșorat de depărtare, care fuge sprinten de la o haltă roșie la alta, umplând valea șuer și târând după el o egretă albă de fum.

*

Și hanul din deal, de la crucea drumurilor e pustiu și pornit pe ruină. Din acoperișul cu șindila smulsă de furtuni n'au mai rămas de cât bărnele. Sub bolți chiuie vântul. În locul porților și ferestrelor cu gratii de fier, spărturi negre își cască întunericul. Vara, tufișuri de măsălarită și de cucută cu mirosul otrăvit, ridicate cât un stat de om, năpădesc locul unde altă dată popasuri cu îndelungi povestiri fuseseră vestite în tot ținutul. În amintirea nimăru nu mai trăesc acele întâmplări. Nici despre numele hangiuului nu se mai știe nimic. Nici despre hangia care după obiceiul timpului, trebuie să fi avut ochi de șerpăică și răs ispititor, ce va fi oprit multe nopți, drumeții din cale. Acuma în vârful dealului sunt numai ziduri pustii și pietre mâncate de ruină.

Acolo, doșiți după un perete, doi oameni așteaptă ceasul socotelilor. E poveste veche. De două luni, pândesc ceasul acela. Și acuma pentru a-și îndârji curajul, deșartă pe rând câte o înghițitură din sticla cu spirt. După gălgăitul băuturii pe gât, amândoi își șterg promo-roaca de pe mustăți și se privesc

fără să rostească cuvânt. Hotărîrea lor nu mai are nevoie de vorbe. Nici nu i-a apropiat altceva decât această hotărîre. Altfel, în sat, între ei, nu poate fi nici o potriveală. Cel mai scund, cu ochii vicleni, cu fața suptă și cu sumanul roșcat de sărăcie și vechime, trăește fără nici un căpătâi. Celalt, gospodar cu stare, cu pătutul întotdeauna împlinit toamna, cu casă de frunte în sat, până acum două luni nu îndreptase spre omul cel mărunț și cu ochii vicleni, de cât priviri de batjocură, ca spre un netrebnic ce era. Doar în iernile cele grele, îl ajutase cu o traistă de mălai, adăogându-i pe deasupra și câte-va povețe aspre și muștrări fără cruțare. Și-acum stau alături, cu cio-megile la îndămână, pândind la drumul mare, ca și cum la asta ar fi fost tovarăși de când lumea.

— Deacuma trebuie să cadă din *menut* în *menut*, rosti omul cel scund, clătînând restul spirtului pe fundul sticlei.

Celalt, nu răspunde, cu urechea ascuțită la sunetele drumului, cu privirea iscodind câmpul alb. De trei zile ninsoarea contenise și un ger fără vânt, încremenise troenele. Dealungul șoselei, sârmele telefonului se încărcaseră de ciorchini albe, iar zumzăitul firelor se auzia monoton și nesfârșit, ca un cântec de coarde înăbușite. Nici un om pe tot drumul. Asfințitul cădea turbure dintr'un cer fără soare, leșietic și înghețat. Departe, pe câmp se răsfiră o clipă, cu tânguiri răgușite, un stol de cioare. Apoi în vale, un tren de marfă vui peste pod, negru și leneș.

Omul cel scund se mișcă să se desmorțească, suflă în pumni, își frecă degetele și prinse să răsucească o țigare. Când sfârși, întinse tabacherea neagră și celuilalt. Tovarășul făcu semn cu mâna că nu fumează. Un nod îi sta în gât. Cum ar fi vrut să se sfârșească toate mai repede!

Omul cel scund își privi scrumul țigării care nu cădea, cu luare aminte ca și cum de acolo, avea să prindă o hotărîre. Apoi își rosti gândul:

— Îi es eu înainte.. Îi spun că m'apucă noaptea pe drum și-am să-l rog să-mă primească'n sanie.. El a să sudue și-a să-mi spue că am picioare.. Atunci..

Omul nu-și sfârși vorba și mută numai ciomagul de sub un braț, sub celalt. Apoi răsă fără hohot și închise ochii, voind să vadă parecă

dinainte, în închipuire, toată desfășurarea peripețiilor ce-au să se întâmple. Celalt nu-și putu alunga gândul, că tovarășul care pregătea lucrurile cu atâta pricepere, nu era de bună seamă la cea dintâi afacere de acest soi. Și iarăși dori să se sfârșească toate cât mai repede, chiar dacă ar fi fost să-l trântescă un glonț de carabină, jos, în zăpadă...

Gâtlejul i se uscă din nou și deșertă cele din urmă picături din sticlă. Odată cu fierbințeala îl cuprinse o amețelă turbure. Zidurile afumate se înclinau înaintea ochilor, păreau că încep să se invărtească. De câte ori trecuse pe lângă hanul acesta, — și cum și-ar fi închipuit oare atunci, el om liniștit, pe care îl așteaptă nevasta și copiii acasă, că avea să pândească odată aici, cu gânduri ucigașe, ca un tâlhar de drumul mare! Dar nu simți nici o părere de rău, nici o șovăială. De două luni, de când eșise dela postul de jandarmi cu coastele sdrobite, nu gândise la altceva, decât le ceasul acesta al socotelilor. Nu mai era de două luni, om. Acum venea rândul lui.

— Aha!

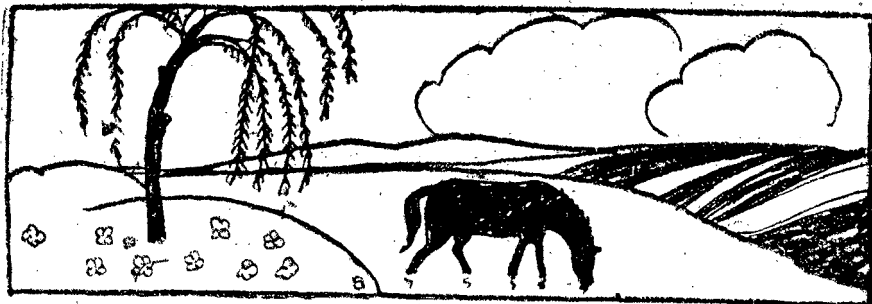
Omul cel scund, care stătuse chincit sub zid, sări în picioare, La cotitura din vale se ivise o sanie. Acum urca în pasul calului și încordându-și ochii deslușiră amândoi mantaua albastră. Nu rostiră nici un cuvânt. Știau fiecare ce au de făcut... Ce bine le-ar mai fi prins încă un gât de rachiu, cel din urmă! Dar sticla era goală și o aruncară departe, în zăpadă. Și ce încet se apropia sania! Când fu la câțiva pași, omul cel roșu se îndreptă de după zid, cu mâna încheștată pe ciomag, rânjind. Sania jandarmului se opri. Tovarășul care aștepta gata să se repeadă, nu auzi ce vorbesc amândoi. Văzu numai prin spărtura ferestrei cum jandarmul se trage deoparte și-i face loc celuiilalt, cum acela încurcat nu știe ce să creadă, apoi se suie în sanie. Atunci ieși și el la lumină. Nu se putea sfârși așa. Nu așteptase două luni degeba ceasul acela, și nu înghețase o jumătate de zi între zidurile pustii, pentru a da înapoi, acuma când se împlinea vremea socotelilor...

Omul dădu ziua bună dușmănos. Jandarmul îl privi cu indestulă mirare.

— Erai și dumneata aci?

Apoi făcându-i loc:

— Deunăseamă că și dumitale

NERVI...

*De astăzi toamna'n hohote, pe vânt,
Sosește'n limpezimea de cristal,
In brațe reci, în brațe de metal
Mi-e sufletul cuprins...
De astăzi plânge'n mine-un răs amar,
E totul trist, e totul stins
Sub cerul clar...*

*Sub cerul clar
Palpită-abia o sarbădă lumină,
Palpită amintiri de la cei morți,
Când la spital, în veșteda grădină,
Cu fețele de ceară ies cei vii, —
Când palid soarele
Surăde
Pe străzile pustii...*

*Pe străzile pustii
Pe râuri mari de aur înghețat,
Trecu, cu pasu'ncet și legănat,
Trecu, vă spun, o lungă'nmormântare...
Și-acuma singur tremur și ascult
Pe undeva, pe urma unui dric,
Ascult cum râde un nebun de tare...
— Ha! ha...
...Pe urma unui dric...*

ALEXANDRU N. NANU

ți-e să nu te-apuțe noaptea. Unde merg doi merg și trei..

Și strângându-se, îi largi loc în pae.

— Aha! i-e frică, își spuseră amândoi într'un gând. Dar urcați în sanie își socotiră că nu s'a sfârșit încă. Drumul mergea pustiu încă un ceas. Aveau când se răfui. Amândoi, deoparte și de alta a jandarmului, fără să-și spună o vorbă își trudeau mintea cum să înceapă și strângeau în mâinile înghețate, bătele grele.

— Noi avem o socoteală, începu omul cel scund cu hotărîre. O so-

coteală veche; și acuma mi-s rupte coastele.

— Și eu am, adăoga celalt printre dinți.

Nu așteptau acuma decât ca jandarmul să pună mâna pe carabină sau să rostească nu cuvânt de amenințare.

Jandarmul privea însă departe, linia albă a drumului unde se împreunau stâlpii de telegraf, liniștit, ca și cum n'ar fi auzit nimic.

Omul cel scund se răsuci, căutând un cuvânt greu. Așa, nu se puteau repezi la dânsul. Fără împotrivire, fără un început de ceartă ar fi fost ca șicum ar fi lovit un om

legat: și-l știau pe jandarm crunt, iute la mână și fără frică. Trebuiau numai să-l scoată din nepăsarea aceasta care-i neliniștea. Răsucindu-se, omul cel scund desveli sub pătură un cărucior văpsit cu roșu, o paiată de pâslă.

— Ce-ți pasă dumitale. Duci jucărele la „copchi!... Și pe noi ne bați, ne rupi coastele... Iacă ce facem noi cu jucărele!..

Omul începu să isbească cu piciorul în căruciorul roșu, în paiata de pâslă, le sfârmă sub cismă și se ridică gata. Găsise. Nu se putea să nu isbucnească acuma omul stăpânirii.

Dar jandarmul șfichiui mai departe cu biciul spinarea calului și păru strein de toate acestea.

Apoi se întoarse, și fără furie în glas:

— Nici nu-mi mai trebuiau. Le-am luat azi dimineață, dela târg. Era Ionică bolnav, credeam să-i fac o bucurie... Acuma, mi-a telefonat la Fântâna, c'o murit... Cui să-le mai duc?...

Și din nou rămase cu ochii înfipti departe, în capătul drumului, unde se împreunau sârmele de telegraf. Cei doi nu rostiră nimic. Nici nu-și ridicară ochii, unul la altul.

Apoi omul cel scund se învârti în pae, scotoci undeva, la piept sub suman și scoase tabacherea neagră. O întinse jandarmului:

— Răsucesțe de colea o țigare.. Asta potolește supărarea.

Celalt, omul cel hotărât care nu înțelegea să ierte, se plecă lângă sanie, lăsă să-i cadă ciomagul alături, în drum, încet, ca și cum s'ar fi desprins pe-o ispită.

Asfințitul cobora repede, plumburiu, dintr'un cer fără soare. Toți trei tăceau. Numai omul cel scund păcăia din țigare, scuipa alături și fața chinuită și răutăcioasă părea luminată de o împăcare, pe care nimeni nu i-o văzuse niciodată.

C. ROBUL.

Ideile și variabilitatea lor funcțională.

— Fragment *) —

Orice idee în parte a spiritului omenesc e considerată îndeobște ca un întreg organic, unitar și indivizibil. Întâmplarea a voit să facem o diferențiere a ideilor în „conținutul“ și „funcțiunea“ lor. Rezultatele la cari am ajuns ne îndreptățesc, să credem că cele două componente, în care despicăm o idee nu sunt niște abstracțiuni goale și arbitrare. Inovația ne-a îngăduit să descoperim în chip neașteptat câteva lucruri, cari nu pot fi trecute cu vederea de filozofia culturii. Foloase va scoate din definițiile noastre îndeosebi teoria cunoștinței.

Ce înțelegem prin „conținutul“ unei idei nu cere lămuriri mai de aproape; cu atât mai mult însă noțiunea de „funcțiune“. În dosul oricărei idei presupunem una din atitudinile creatoare ce le ia omul față de »existență«, față de sine însuși, față de viață, față de lume. Ideea e totdeauna rezultatul unei astfel de atitudini, mai mult instinctive și organice, decât conștiente. Omul simte nevoia să-și lămurească diferitele lucruri, să între — ca să zicem așa — într'o intimitate de sentiment cu ele, să-și înalțe virtualitățile proprii vieții, să dea o expresie potențată acelorasi lucruri, el simte nevoia unui sprijin în marea de fluctuațiuni care îl asaltează de pretutindeni; — și așa mai departe. Cu fiecare din aceste nevoi coincide o atitudine creatoare, care se descarcă în idei. Înțelegem prin „funcțiunea unei idei“ tocmai această »activare“ a ideii în cadrul uneia din atitudinile posibile ale omului față de viață și lume; sau metaforic întrebuintarea ideii ca „organ“ al uneia din nenumăratele nevoi creatoare ale omului. Vom arăta în studiul de față că o idee deși se naște dintr'o

anumită atitudine, poate fi adusă în corespondență cu oricare alta, — și că prin faptul acesta fundamental și ireductibil al vieții spirituale se pot lămuri multe probleme, cari își căutau deslegarea aiurea.

Un exemplu:

Omul, covârșit de-un sentiment de neputință în fața unei lumi care îl încunjoară din toate părțile cu forțe brutale și neîndurate, caută un refugiu din nesiguranța existenței în ceva mai desăvârșit, mai mare și mai puternic decât tot ce vede în jurul său. Un amestec de teamă, de nădejde, de entuziasm și nevoia unui razim sigur îl împing să îmbrățișeze sau să născocască ideea de Dumnezeu. Analizând ideea aceasta ni-se pare că întreg „conținutul“ ei imaginar, care definește o ființă nemărginită în toate atribuțiile ei, e chemat să îndeplinească o „funcțiune“ religioasă. Să facem însă următorul experiment intelectual: Să ne închipuim un om cu trebuințele reduse cu desăvârșire la cele intelectuale: un fel de personificare a minții. Pentru un astfel de om ideea despre care vorbim ar avea o funcțiune curat intelectuală și nu religioasă.

Misterul realității trezește în unii setea de a cunoaște rațiunea din urmă a existenței. Cugetarea stabilește între faptele simțite relațiuni cari prin cercetări continue și stăruitoare devin tot mai strânse. Logica creatoare umple golurile experienței cu termeni închipuiți, cărora le caută verificarea; și în virtutea aceleiași logice care organizează astfel experiența, trecem dincolo de hotarele experienței prin procedeele speculative ale metafizicii. În cele din urmă ancorăm în ideea unei ființe absolute, care explică tot ce este în lume: natura cu fenomenele și legile ei, viața cu toate ideile și durerile ei. Ideea divinității îndeplinește în cazul acesta o funcțiune logică.

Privind ideea divinității din punctul de vedere al funcțiunii religioase, avem impresia că funcțiunea aceasta stă la obârșia ei; privind-o sub celălalt unghi de vedere ni-se pare din potrivă, că ea e un ecou al atitudinii logice. Ideea e justificată prin orișicare din cele două funcțiuni. Probabilitatea istorică vorbește însă mai mult pentru cea religioasă. Să presupunem că ideea de Dumnezeu s'a născut cu func-

*) Partea introductivă a unui studiu despre „Cultură și cunoștință“. Sub tipar.

țiunea din urmă. În cazul acesta experimentul curat ideal, ce l'am făcut, ne îngăduie să admitem că aceeași idee e în stare să împrumute și alte funcțiuni, nouă, pe cari la început nu le are.

Răsfoind istoria culturii vom găsi pe una din paginile ei mai proaspete un argument hotărâtor pentru concluzia precedentă. Ideea a divinității poate juca și un al treilea rol, ce i-se dă evident cu mult mai târziu decât e data nașterii sale. E vorba despre o prea cunoscută filozofie morală. Se zice: simțim în noi glasul conștiinței, care cu irezistibilul categoric al unei puteri supraindividuale ne îndeamnă să realizăm în lume o ordine morală. Ideea de Dumnezeu e un postulat al acestei tendințe spre ideal: o acceptăm ca o condiție pentru realizarea ordinii supreme spre care nizuim. Idei în chestie i-se contestă funcțiunea logică-metafizică și i-se înlocuiește cu o funcțiune exclusiv etică, cu care la început n'a avut vr'o legătură mai strânsă. Ideea ca atare în „conținutul“ ei nu s'a transformat — sau cel puțin nu trebuie să se transforme — prin schimbarea „funcțiunii“. Nu s'a făcut nici o modificare în structura interioară a acestei creațiuni culturale, dar i s'a schimbat radical rolul în spiritul omenesc.

Nu ne putem înfrâna ispita unei inducțiuni și afirmăm, că ideile adeseori trec printr'o schimbare analogă de funcțiune păstrându-și în același timp nemodificat conținutul. Rezervându-ne dovezile pentru mai târziu, riscăm chiar adausul că aceste mutațiuni funcționale ale unei idei sunt de multe ori de o însemnătate incomparabil mai mare pentru evoluția culturii decât modificarea conținutului ei.

*

Ceva din știință:

Chimiștii au stabilit pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea „legea proporțiilor multiple“, care formulează modalitățile de combinare cantitativă a diferitelor substanțe materiale. Pentru a-și explica legea aceasta Dalton a construit ipoteza atomilor. Elementele chimice se destrămară în părțile infinite mici, indivizibile, omogene și de-o greutate constantă. Combinațiunile chimice ar rezulta din împreunarea în diferite proporții numerice a acestor părțicele. Ipoteza atomilor a fost creată de Dalton din întereul logic de-ași lămuri anumite expe-

riențe științifice. În relațiunile, ce le constatase prin experimentele sale, era o lacună care trebuia umplută. Lipsea răspunsul la un „dece?“ De ce combinațiunile dintre elemente se fac totdeauna în anumite proporții? Ideea atomilor întregia în chip minunat ceea ce lipsia din seria momentelor și faptelor experimentate, dând relațiunilor cunoscute o mai strânsă logică interioară. Cu toată critica, ce se face astăzi acestei ipoteze, istoria dovedește că ea a avut la timpul său o funcțiune logică. Pentru cei mai mulți teoreticieni ai zilelor noastre ideea atomilor din punct de vedere logic e un monstru, o construcție irațională, plină de contradicții și tot atât de imaginară ca $\sqrt{-1}$. De unde firește nu urmează deloc că iraționalul nu s'ar putea întrebuița logic. Sunt teoreticieni cari s'au îngrijit să scrie o întreagă logică a ficțiunilor. Cu toate acestea se susține că ideea atomilor și altele la fel s'ar fi născut numai din tendința de a exprima economic diferite date ale experienței. Gândurile noastre ar avea — întocmai ca organele vii ale unei ființe — niziunța să se adapteze la mediul în care trăim. Noțiunile și ipotezele ar fi simple mijloace subiective pentru orientarea noastră în lume; în consecință nici ipoteza atomilor nu ar avea o funcțiune logică-metafizică, cum se crede, ci o funcțiune biologică, stând cu desăvârșire în serviciul vieții, redusă la rolul de expresie sumară, concentrată a mai multor fapte experimentale. Ar trebui să cheltuim prea multă energie dacă am opera totdeauna cu balastul prea încărcat al datelor empirice: prin ipoteza atomilor s'a creat un mijloc de cruțare de forță. Cei cari sunt împotriva pretențiilor metafizice ale atomiștilor, admit totuși întrebuițarea ipotezei ca expresie economică a fenomenelor naturale. Fără îndoială Dalton nu și-a construit „atomii“ din instinctul practic de-a cruța energie sufletească, — el voia doar atât: să pătrundă pe cale logică în ființa lucrurilor. Dacă însă ipoteza poate fi în același timp și o adaptare subiectivă la mediul în care trăim, făcându-ne un serviciu care interesează așa de mult viața, — e clar: avem de a face și aici cu o deplasare funcțională a aceleiași idei. *Conținutul ei rămâne același; i se schimbă numai rolul în gospodăria spiritului omenesc.*

Oare variabilitatea funcțională nu e o însușire esențială a ideii ca mărime culturală? Iată o întrebare

pe care încă nimenea nu și-a pus-o destul de hotărât. Noi credem că acestui proces istoric nu i s'a dat nici pe de parte importanța, ce i se cuvine. E o problemă nouă de rezolvare căreia atarnă multe chestiuni rămase nesigure în teoria religiunilor, în estetică și în atâtea alte domenii ale cugetării omenesti. Filozofia culturii ar avea un neprețuit câștig din deslegarea ei. Înainte de a da un răspuns neîndoios întrebării de mai înainte, să mai aducem un exemplu de mutație funcțională din tărâmul filozofiei.

„Ideile platonice“ bună oară au trecut printr'o adevărată metamorfoză în ce privește rolul lor în spiritul omenesc. Schițând în două linii marea metafizică a celei mai reprezentative dintre spiritele grecești Plato — tot ce e armonie, simetrie, înțeles, rațiune în lucruri, e reflexul unei „idei“ sau al unei „tip“ ideal, tot ce ce e lipsă, scădere, disonanță purcede din materie — principiul imperfecțiunii (Plato se pare că o identifică cu spațiul). Lucrurile și ființele pământesti sunt plătuite după niște modele, cari își au existența în „spațiul fără extensiune“ sau în „cer“ — cum îi zice Plato întrebuițând o expresie mitologică. Teoria „ideilor“ a isvorit în primul rând din curiozitatea intelectuală de a afla rațiunea lucrurilor. Iată mutațiunile ei funcționale. Câteva veacuri după Plato regăsim „ideile“ la Plotin: un spirit ascetic, care se rușina că e silit să târască și un trup material, un retras obicinuit cu cele mai intense concentrări asupra eului său. Scârba și disprețul față de ori-ce lucru fizic și pământesc îl împingeau spre o existență eternă și mai presus de schimbările vremelnice. Arzând de un entuziasm mistic-religios pentru o lume mai înaltă el îmbrățișează „ideile platonice“. Acestea devin refugiul unui suflet obosit de toate instinctele ce-l încătușau la pământ. Noua corespondență, ce și-o creiază „Ideile“ constă mai mult într'un elan religios, decât în vr'un interes de natură intelectuală.

Cu funcțiunea din nou schimbată mai întâlnim apoi apoi ideile platonice la Schopenhauer. — Individul e chinuit de-o oarbă voință de a trăi, care-l macină lăuntric fără de nici un rost. Omul are însă posibilitatea, cel puțin pentru câteva clipe, să se ridice de sub forța irațională ce-l stăpânește — prin contemplarea estetică — a ideilor. Arta cu variatele ei opere, în cari se

cristalizează ideile platonice, ne eliberează de noi înșine: în plăcerea estetică individualitatea ni se topește în tipurile eterne ale lucrurilor. „Ideile” obțin astfel o funcțiune exclusiv estetică. — Meta-morfose asemănătoare se pot descoperi la nenumărate alte idei din domeniul filozofiei, — și cu cât înmulțim exemplele se întărește în noi convingerea că *variabilitatea funcțională a ideilor ca mărimi culturale nu e întâmplătoare ci o însușire distinctivă a lor.*

*

Adeseori originalitatea diferiților gânditori, nu zace în ideile lor ci într-o funcțiune nouă ce ei o atribuie unor idei vechi. Materialismul filozofilor din veacul trecut bună oară nu era în fond o concepție nouă. Dacă s'au bucurat câțva timp de mare trecere, pricina nu trebuie căutată în argumentele, ce le aduceau pentru teoriile lor, ci în altă parte. Ei aveau un cult aproape mistic pentru lumea materiei. Ideea lumii materiale fusese în filozofia de mai înainte un produs al procedeeilor intelectuale; gânditorii, despre cari vorbim, îi împrumută însă o aureolă religioasă. Despre tot ce e fapt pozitiv se vorbește cu un cutremur mistic: materia și omul, devin pentru ei simboluri religioase, sau mai bine zis niște divinități, ai căror entuziaști profeți se simțiau. Ceea ce mai înainte fusese o „teorie”, se prefăce într-o „religie”.

Astfel se pun la cale transformări culturale adeseori nu prin vre-o noutate în »conținutul» unei idei, ci prin schimbarea „funcțiunii” sale.

Cum îndeobște nu se face deosebire între cele două componente ale unei idei — și cum se ia în discuție exclusiv „conținutul”, nu trebuie să ne mirăm că istoricii nu văd nici o prefăcere tocmai acolo unde demul te ori e vorba de reforme radicale.

Organele unei ființe vii au în structura lor o potrivire interioară cu funcțiunile ce le îndeplinesc; în potrivirea aceasta constă finalitatea lor. Ideile le putem considera — cel puțin metaforic — ca niște organe ce corespund anumitor nevoi sufletești. Dar în vreme ce organele fizologice au o finalitate unilaterală, îndreptate asupra unei singure funcțiuni; creațiunile culturale sunt potrivite pentru mai multe funcțiuni, *teoretic, — pentru infinit — de multe*; în consecință se poate vorbi despre o „*infinită finalitate*” a lor. E adevărat că și organele fizologice își pot schimba funcțiunea în cursul timpului: beșică unor pești — organ de echilibru — s'a prefăcut după o îndelungată evoluție în plămâni maniferelor — organ de oxidare. Să nu pierdem însă din vedere că transformarea funcțiunii la un organ fizologic e totdeauna însoțită de o schimbare a organului însuși; ori ideile își pot schimba funcțiunea fără ca în conținutul lor să se facă vre-o modificare corespunzătoare. *Intocmai cum un corp material are ca însușiri esențiale estensiunea, impenetrabilitatea, mobilitatea în spațiu; iar un organism finalitatea, ideile ca mărimi culturale se disting printr-o „finalitate infinită”.*

Iubitorilor de expresii matematice le dăm următoarele formule:

fenomene mecanice au o finalitate = 0
fenomenele vieții au o finalitate = 1
fenomenele spirituale au o finalitate = ∞

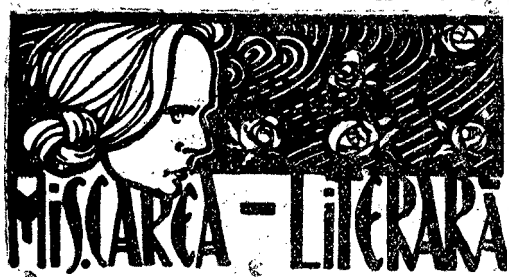
Nu e greu să ridici o întregă metafizică în jurul acestor formule; dar operația aceasta o lăsăm în grija altora, deocamdată ne mulțumim să constatăm că ideea n'ar mai fi o creațiune culturală, dacă n'ar fi înzestrată cu diferența specifică, în virtutea căreia păstrându-și același conținut e în stare să-și schimbe la infinit funcțiunea. Variabilitatea funcțională e un termen în definiția însăși a ideilor ca fenomene culturale. Unei creațiuni culturale i-se poate suprima o funcțiune sau i-se poate înlocui o funcțiune cu alta nouă rămânând identică în conținutul ei. Formula noastră exprimă o vastă virtualitate: dacă o idee e în stare să îndeplinească o funcțiune, atunci poate îndeplini mai mult, ori mai puțin orice altă funcțiune spirituală, — cu alte cuvinte nenumărate.

*

Am vorbit până acum numai despre variabilitatea *funcțională* a ideilor. Există însă și cazuri când se schimbă „conținutul”, păstrându-se nemodificată „funcțiunea” unei idei. Atomii lui Democrit se prefăc printr'o ușoară corectură în atomii lui Dalton, — rostul lor se menține însă în cadrul aceleiași necesități logice-intelectuale. Prin urmare: *cele două componente ale unei idei — conținutul și funcțiunea — sunt variabile independente, adecă din schimbarea uneia nu urmează în chip necesar și schimbarea celeilalte.*

ILUCIAN BLAGA.

ANTOLOGIA TOAMNEI

de Ion Pillat

(Ed. Viața Românească,
Un vol. 224 ppg. 18 lei)

E foarte rar, cel puțin la noi, ca un poet să nu se afișeze șef de școală. E și mai rar, să-l vezi căutând să ajute tot ce vrea să fie și tot ce este poezie. Această nobilă muncă a făcut-o Ion Pillat. O astfel de încercare inimoasă, era fatal ca în vremile pe care le trecem să nu fie nici îndeajuns recunoscută, nici apreciată.

Auziți minune! — un poet care să aibă și suflet de poet. (Realitatea ne-a obicinuit să găsim sub haina poeziei, de cele mai deseori viermele deșertăciunilor). Și acum când România e mare pentru afaceri — truda lui Ion Pillat se mărginește să cheme lumea spre vers, spre versurile tuturor. Poetul și-a primit pedeapsa. Ziarele partidului l-au muștrat. Confrații au trecut mai departe, contribuind prin tăcere la apărarea... culturii.

Cum ar putea oare, într-o țară în care avem milioane de neștiutori de carte; să fie altceva socotit de cât rătăcire, faptul că îți întinezi numele în poezie, — neertată compromitere, — fiindcă în loc să faci politică, te apuci să cânti și să ascuți corul cântecelor în toamnă. E cu atât mai neertat, cu cât în această lume înconjurătoare, îmbăcsită de aceste gânduri și de acest dispreț pentru tot ce nu e vot, culoare de verde, manifest și sete de ajungere, poetul a rămas talent sănătos și neînfumurat, viguros și lipsit de curenta obrăznicie.

Preocuparea și realizarea adusă de Ion Pillat, ne oprește atențiunea prin însemnătatea ei, întrucât dela generația lui Heliade am trecut prin epoci de fericire materială și geografică; dar tot mai rară a fost tendința și înțelegerea că printr-o propășire culturală numai, avem dreptul de a fi civilizați și de a trăi. Ion Pillat, în antologia sa a deschis porțile cunoștinței pentru o întreagă generație de poeți. Câți sunt acei

cari prin pragul de hârtie al antologiei, își pot înălța spre nemurire sborul — aceasta nu l-a preocupat pe autorul culegerii, și nici nu trebuia să-l preocupe prea mult,

Era firesc, ca o operă atât de vastă să aibă și lacune. Azi încă documentarea în materie de literatură românească, e mai anevoioasă decât o expediție în Africa și și mai puțin fertilă decât o sinecură în Japonia. Vom remarca alături de prețioase calități — lacune inevitabile, vom cere chiar ca ediția a doua să-și impună o selecțiune, întrucât lucrarea e merită să devină o ediția clasică. Conținutul valoros și priceperea depusă, au nevoie de critică, pentru a închege caracterul definitiv. În aceasta dorință vom căuta cu toată sinceritatea să însemnăm câteva mici observațiuni.

Începem, prin a privi coperta lui *Iser*. Desenul cu cer amurgiu și cu turcoace ghemuite în burueni, ne evocă mai puțin toamna românească decât ar fi făcut-o acele păduri roșcovane ale lui Grigorescu, ce amintesc trecerea lui Făt frumos prin codrul de aramă. Deci coperta, nu e chiar toamna pe care poetul a îngrădit-o în prefața plină de avânt.

Pe urmă, răsfoind poeziile, ne lipsește aceiași priveliște din cântecul poeziei populare. E drept că acest capitol cere în el însuși, încă o muncă cel puțin egală cu cea depusă în tot volumul și e foarte probabil, ca atunci când rodul va fi adunat, am avea nu numai un nou capitol, ci încă o carte.

Să nu uităm că odinioară anticii au descoperit teatrul călcând ciorchinele mustoase și împodobind cu vrejuri de viie, grumazul iezilor năbădăioși. Și la noi, toamna are în sate o atât de adâncă influență artistică, în cât un alt valoros credincios al artei, compozitorul nostru de preț Tiberiu Brediceanu, a ales toamna pentru cutreerarea Banatului din care s'a întors cu patru sute de cântece noi, între care și melodia Mioriței. Aceasta toamnă din poezia populară o așteptăm încă. E poate încă o datorie a generației noastre de a o ști căuta și păstra pentru totdeauna hârtiei

Intorcându-ne la Antologia de față, vom descoperi la prima răsfoire că ici, colo s'au strecurat, din generozitate poate, poezii la care toamna apare numai ce titlu și chiar mai puțin. Ori în prefața acestei prime antologii a poezilor români, — cum însuși autorul o spune — scöpul

principal a fost de a culege nu cele mai frumoase mărgăritare ale fiecăruia, ci toate strălucirile toamnei. Aparent *toamna*, dăunează culegerii, întrucât cuvântul subliniat se repetă obositor când citești volumul pe nerăsuflete...

Nenumărate observații critice se desprind, nespuse de interesante, din însăși încrucișare lor în decorul acestui anotimp. Ce poate fi mai atrăgător, decât curiozitatea de a vedea cum acelaș subiect — din cele mai simple — la unul devine banal până la plictiseală, la altul robust și plin de viață, la altul pură intelectualizare, glumă, culoare sau chinuită desnădejde?

Iată unghiul fericit, sub care autorul a reușit să-i alăture pe toți. Iată însăși meritul principal al acestei antologii cu subiect.

Pentru *Bacovia*, toamna e dure-roasă până la sfâșiere:

La toamnă când frunza va îngălbeni
Când pentru fizici nu se știe ce noi
[surprize vor veni —
Alcoolizat, bătut de ploii cum n'am mai
[fost cândva,
Târziu, în geamul tău, încet, cu o mo-
[nedă voi suna

Și-n toamna asta udă, mai putredă ca
[cele ce s'au dus,
Când vântul va boci, din nou, la cei
[de jos, la cei de sus, —
La geamul tău, în spaima nopții ca un
[prelung final
Voi repeta că anii trec, mereu mai greu
[și mai brutal.

Va bate ploaia... și târziu, la geamul
[tău voi plânge încet
Va rătăci, alcoolizat, apoi în noapte
[un schelet, —
Nimic tu nu vei auzi din câte voi avea
[de spus,
In toamna asta udă, mai putredă ca
[cele ce s'au dus.
(*Nervi de toamnă*)

... O frunză s'a lăsat pe-o mână în-
[tinsă care cere...]

Orașul gol —
Cetatea depărtată —
Frunzișul smuls...
De firele electrice paralizată
Ca un simbol,
O pasere cade 'n oraș, ca o tristeță
[mai mult.

Și înserează... și e tăcere...

Și gândul s'afundă, pierdut vâslas,
Pe-al vremurilor mers —
Și jalea de a nu mai putea face un vers...
Sunt cel mai trist din acest oraș.
(*Note de toamnă*).

La care, ultimile versuri din
„Pastel” închee ca un gemăt:

Tălângile-trist
Tot sună dogit,
Și tare-i târziu,
Și n'am mai murit...
(*Pastel*).

Pendant la tristețea lui Bacovia,
fac strofele lui I. Vinea:

O tristețea 'ntârzie în mine
Ca și toamna care întârzie pe câmp;
Nici un sărut nu-mi trece prin suflet
Nici o zăpadă n'a descins pe pământ.

Cântecul trist, cântecul cel mai trist,
Vine din clopotul din asfințit,
Îl ghicești în glasul sterp al vrăbiilor
Și răspunde din umilința tălângilor...

(Declin).

Ce robustă apare alături de a-
ceastă tristețea, sănătatea tinerească
și optimistă a lui Nichifor Crainic:

Podgoria și-a tras un vâl august
De purpură, rugină și văpaie,
Iar strugurii par ugere bălaie
Cu sfârcurile doldora de must.

Culegătorii toarnă din hârdaie
Și-mi dau din veselia lor să gust, —
E-al vițelor bogat holocaust
Și-un dor toamnătic râsu-mi întretaie.

Podgorie rodind cu prisosință,
Tu viață, poamă nesdrobită 'n lin,
Aș vrea cu o năpraznică voință,

Ca strugurii într'un pahar cu vin,
Să te strivesc pe toată într'o credință
Și-n ea să sting al lumilor suspin.

(Cules de vii)

Din acelaș ciclu al „Culesului
de vii“ grațioase se desprind ver-
surile tânărului poet Marcel Ro-
manescu:

Cu zilele de Toamnă plângătoare
S'a înroșit impurpurata vie,
Și eri au prins fecioarele să vie
Cu coșul plin de boabe lucitoare

Și ne-am întors cu liniștea târzie:
Cursese vinul roș din sdrobitoare;
Doream să sorb iluzii viitoare
Dintr'un pahar cu spumă vișinie.

Privind în golul toamnei alurit
Am ridicat paharul în neștire
Ca să ciocnesc c'un oaspe 'nchipuit.

De ce nu te 'ntrupezi, mântuitoare?
M-ie cupa plină, plină de iubire.
Sânt singur. Plâng.. Și vinul prinde floare.

(Întâial pahar)

„Toamna și iubirea“ formează
poate copitolul cel mai caracteris-
tic al Antologiei:

Pe-un car cu fân ne întorcem în livadă
Sub instelare-atât de 'ndepărtată.
E-atât de frig!.. În Toamna 'ntârziată
Plutește-o presimțire de zăpadă.

Ne 'nghiață parcă sângele cu 'nctel
Și când ne-atingem gurile-amușite,
În triste sărutări neisbutite,
Simțim sub buze tremurând scheletul...

(Teodor Scorțescu Două lumi)

Ori această pagină într'adevăr de
Antologie a lui Tudor Arghezi:

Străbătem iarăș parcul la paș ca mai
[p'nainte
Cărările 'nvelite-s de palide oseminte.

Aceiaș bancă'n frunze ne-așteaptă la
[fântâni];
Doi ingeri duc beteala fântânilor pe mâni.

Ne-am așezat alături și brațu-i m'a
[cuprins.

Un luminis în mine părea că s'ar fi stins
Mă 'ndrept încet spre mine și sufletu.
[mi-l caut

Ca orbul, ca să cânte, spărturile pe
[flaut.

Vreau să-mi ridic privirea și vreau să-i
[mângai ochii

Privirea-mi întârzie pe panglicile rochii.
Vreau degetul ușure să-l iau să i-l
[desmerd:

Ori ce voiesc rămâne de 'ndeplinit pe
[sfert.

Dar ce nu pot pricepe, ea pricepu de
[plânge?

Apusul își întoarce cirezile prin sânge
Ol mă ridic, pe suflet, s'o strâng și s'o
[sărut

Dar brațele, din umeri le simt că mi-au
[căzut.

Și de-am venit ca'n timpuri, a fost ca
[inc'odată

S'aplec sub sărutare o frunte vinovată,
Să 'nvingem iarăș vremea dintr'o
[întărire nouă

Și să'nviem adâncul isvoarelor de rouă.

Șicum coboară noapte, alt' dată așteptată,
Îmi pare veche luna și steaua ce s'arată
Ca un perete de-arme cu care-aș fi
[vânat.

Șifărăglas, cu luna și noi ne-am ridicat.
(Toamnă)

Astfel, Antologia Toamnei, e tot-
odată antologia întristării și desnă-
dejdiei. Un singur glas vior în care
străbate o undă de râset; G. To-
pârceanu. Regăsim fragmentul din
Rapsodii de Toamnă, pe care amîn-
țirea tuturor, l'a păstrat mult timp
odinioară, ca o obsesie:

A trecut întâi o boare
Pe deasupra viilor,
Și-a furat de prin ponoare
Puful păpădiilor.

Cu acorduri lungi de liră
l-au răspuns fânețele

Toate florile șoptiră
Intorcându-și fețele

Un salcâm privi spre munte
Mândru ca o flamură
Solzii frunzelor mărunte
S'au sburlit pe ramură.....

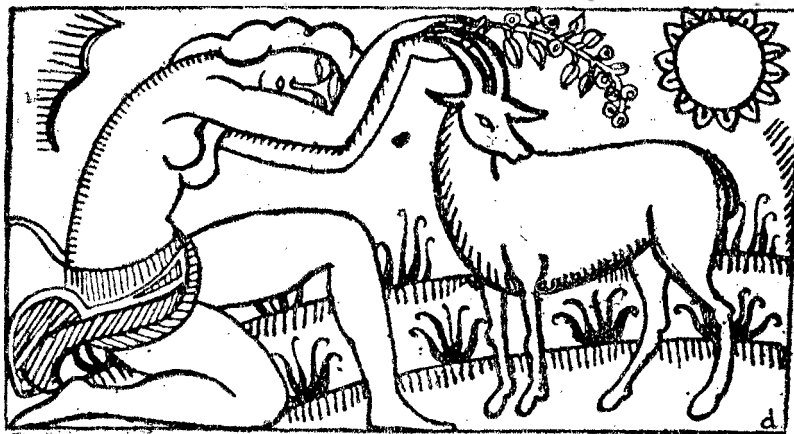
(Rapsodii de Toamnă).

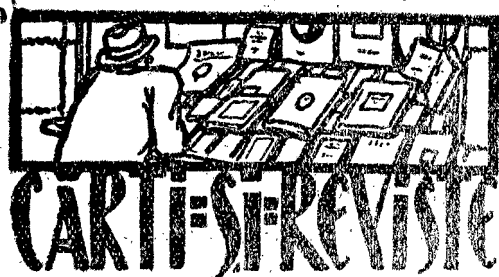
Am ocolit citațiile din poeziile
d-lor Pillat, Adrian Maniu, Demos-
tene Botez, Lucian Blaga, Al. Philip-
pide, Al. O. Teodoreanu și Ionel
Teodoreanu, Vintilă Russu-Șirianu,
fiindcă multe sunt cunoscute ce-
fitorilor noștri, fiind publicate mai
întăiu în „Gândirea“ și fiind că țî-
nem mai mult să facem știute me-
ritele Antologiei atât de anevoie
alcătuită, decât să uzăm de obici-
nuita reclamă ce se improvizează
prietenilor după tradiție, în redac-
țiile revistelor din România cea
Nouă.

Pentru rest? Cei mai mulți sunt
atât de la fel în mediocritate, încât
poezia unuia e la fel cu a altuia,
și pomenind frunze căzute, oftări
goale și tristeți confuze, i-ai citat
pe toți. Ba recoltăm ici, colo chiar
mici caraghioslăcuri la cei ce n'au
idee de botanică și pomenesc în
venirea Toamnei de „vestețite flori
de crin“ — plante care pare-mi-se
vestețesc în luna Mai, și sunt re-
zervate pentru o antologie de pri-
măvară, ce rămâne încă de făcut.

Incheind constatăm încă odată
meritul muncii cinșite și dezinte-
resate, și nevoia ca literatura noas-
tră să-și aibă nu numai un faimos
dicționar ce nu mai apare, ci și o
serie de cărți, antologii crestomații,
etc. astfel ca mișcarea începută de
Ion Pillat în continuare și defini-
tivare, să îplinească un rol practic,
în golul rămas între Academie și
Soc. S. R.

AL. D. MIRCEA.

PE MARGINEA UNUI VOLUM DE OMAGIU

(Lui Nicolae Iorga — Omagiu, Editura „Ramuri” — Craiova)

Am citit cu atenție volumul intitulat „Lui Nicolae Iorga Omagiu” pe care editura „Ramuri” din Craiova l-a publicat cu prilejul împlinirii a 50 de ani, a celui mai aprig muncitor în cultura românească: Nicolae Iorga. Volumul mi-a pricinuit o dezamăgire; o voi spune o deschis, cu toată stima ce — mi inspiră „osteneala” d-lor Gh. Bogdan Duică, D. Munteanu Râmnic, C. S. Făgețel, I. Buzdugan și M. A. Constantinescu, alcătuitoarea acestui volum. Mă măhneșe lipsa din acest volum, a unor articole — care să însemne adeziunea sufletească la această sărbătorire culturală — și a celor grupări, care și — dătoresc în mare parte dezvoltarea, acțiunii de fecundă stimulare a dlui N. Iorga. M-a surprins lipsa scriitorilor români — afară de I. Agârbiceanu — iar dl. Corneliu Moldovanu, ca președinte al S. S. R., trebuia să simtă obligația de a scrie câteva rânduri pentru creatorul curentului dela „Semănătorul”. Nu pot cunoaște drumurile noi create și valoarea „științifică” a operii istorice a dlui N. Iorga, dar pot măsura acțiunea de disciplinare a literaturii românești (1902—1906) și încadrarea literaturii în preocupările și ideologia de atunci neamului românesc. Nădăjduiam să găsesc în acest volum de *Omagiu* prinosul amintirilor tuturor acelorora, pentru care dl. N. Iorga a dus cea mai neobosită acțiune de a înlătura îndoelile, de a forța atenția cititorilor, de a impune valorile cele noi pe cari le grupase la „Semănătorul”, Nu l-am găsit pe d. M. Sadoveanu, pe Octavian Goga, pe Sandu-Aldea sau N. Dunăreanu. Ar fi putut înprospăta cu amintirile lor imaginația cea mai frumoasă lăsată de N. Iorga literaturii noastre: „Semănătorul”.

Când vorbești de influența lui

N. Iorga asupra literaturii, fără să vrei te gândești la Titu Maiorescu. T. Maiorescu a șlefuit ca un bun pedagog de estetică o epocă literară, nu a avut prea multe îndrăselni și prudent și-a dozat curajul de a afirma valori noi în literatură. (A se vedea ce imperceptibilă nuanță stabilește T. Maiorescu între Bodnărescu și M. Eminescu) N. Iorga nu numai că a împus talente noi, dar a stabilit un nou orizont literaturii, a indicat noi surse de inspirație, a stabilit o nouă atmosferă. Și dacă se poate vorbi după Eminescu de un moment nou în literatura românească, fără îndoială că acel moment de nouă orientare a gândurilor a fost acțiunea dintre anii (1902—1906) a dlui Iorga la „Semănătorul”.

N'am găsit nimic în volumul de Omagiu, despre activitatea desfășurată de N. Iorga în cea epocă de dezordine literară. Desigur că nu din vina celor ce s'au ostenit cu alcătuirea volumului. Scriitorii s'au înfeodat și ei patimilor politice, iar rândurile lor încărcate de amintiri și admirație ar fi stărnit anathema cine știe cărui comitet executiv, lipsind pe bieții scriitorii de prețioasa lor încarcerare în rânduiala sectară a partidelor.

E mai puțin mare d. N. Iorga fără paginile mălăețe a acelor cari trebuiau să le scrie? Va fi de acord cu mine dl. Corneliu Moldovanu, președintele S. S. R., să recunoască, fără supărare, cu toată modestia, că paginile de admirație pot fi adesea pete de întuneric pe luminoasa proiectare a unei personalități. Desigur că dintr'un ecexs de modestie, au refuzat să scrie acei pentru cari dl. N. Iorga a dus lupta de la „Semănătorul”. În afară de lipsa scriitorilor dela „Semănătorul” volumul „Omagiu” putea să cuprindă o schemă bibliografică a activității dlui N. Iorga, un articol asupra polemistului, un studiu asupra ideilor literare ale dlui N. Iorga, spre a avea o imagine cât mai complectă a celui care a fost erii îndrumătorul literaturii pentru a fi astăzi animatorul politicii.

Trecând peste aceste lipsuri, volumul editat de „Ramuri” e mai mult de cât o frumoasă intenție, e o faptă bună.

PAMFIL ȘEICARUL

PROZATORII NOSTRI Crestomație, Vol. I și II. N. Dumăreanu și Liviu Marian. Chișinău 1921

După război asistăm la o criză îngrijitoare a editorilor. Capitalurile s'au mărit, atelierile tipografice au căpătat îmbunătățiri simțitoare, în fiecare zi vitrina librăriei se reînnoiește, totuși criza stăruie. Nu sa mai lucrează cu sistem. De sub teasc apare o producție literară din ce în ce mai încoherentă. Suntem departe de timpul când editura *Minerva* sub conducerea isteată a dlui Filip, oferea lectorului în fiecare lună a nouă carte din seria Clasicilor români, și altele două sau trei, din autorii moderni; departe suntem și de timpul când „Biblioteca pentru toți”, „Biblioteca So ec”, „biblioteca *Minerva*”, aruncau pe piața cărului săptămânale, uneori mai nimerit alese, alte ori mai la voia întâmplării; — dar cari formau hrana sufletească a școlarilor și a tineretului, atunci mai puțin ahtiat de cinematograful și de matchuri sportive. E fără îndoială la mijloc și o confuzie firească după război, fiindcă masa cititorilor prin aportul noilor provincii s'a schimbat definitiv și fiindcă nici editorii nu cunosc încă, și n'au cum cunoaște, preferințele noului public.

Dar în această confuzie, se precizează mai bine ca oricând, nesecitatea de a se reedita clasicii noștri, de a se alcătui antologii și crestomații, și de a se lăsa pe al doilea plan producția literară curentă, de cele mai adeseori îndoelnică, Tineretul noilor provincii e setos să cunoască de aproape, și fără cenzurarea de odinioară, scriitorii noștri de ieri. Ar fi fost poate de datorită Casei Școlilor, înainte de orice altă tipărire să se ocupe de acești clasici și de cărțile lor, din ce în ce mai rare în librărie. E o problemă la care avem datorită să revenim.

Dar în această turbure producție a tiparului, lucrarea dlor Dunăreanu și Liviu Marian, cu toate lipsurile ei, e bine venită. E poate mai degrabă un punct de plecare și un idemn. O experiență care va servi și autorilor pentru a doua ediție, și altora, pentru lucrări mai vaste. Volumele au și o ediție rusească. Vor face deci un îndoit serviciu scrisului românesc.

Greșit crestomația împarte scriitorii în acei din secolul XIX și acei din secolul XX, deși o clasificare cronologică este imposibilă. De ce oare Ion Gorun, Jean Bart, I. A. Basarabescu, Ion Al. Brătescu-Voineschi, vor fi făcând parte din secolul al nouăsprezecelea, cum îi socotea d-nii

Dunăreanu și Liviu Marian; iar Calistrat Hogas, care e născut la 1849 și e trăit jumătate din veacul trecut, ori I. D. Manolache, care a murit în 1904; sunt so oțiți scriitori din veacul al douăzecilea? Ediția rusească e mai cuminte; prevede vol. I și II, fără a mai sublinia intenția clasificării absurde din ediția românească. Asupra bucăților alese e puțin de spus. Poate se cuvenea din opera d-lor Sandoveanu, Agârbiceanu, Brătescu Voinești, Duiliu Zamfirescu; ca și din scrierile lui Caragiale și Delavrancea să fie alese mai mult de o singură novelă, sau un simplu fragment de roman. În ediția rusească s'a procedat mai bine, s'a redus numărul autorilor, dar s'au tradus din unii, mai multe bucăți. Ne întrebăm ce caută într'o crestomație românească, d. Vasile Pop pe care l-a înlocuit doar cu succes în literatura națională, d. Radu Cosmin?

Bună intenția de a oferi lectorului odată cu fugarele și adesea necompletele notițe bibliografice, și fotografiile scriitorilor. Dar fotografiile oribile, ca acelea care mutilează chipul lui Ion Creangă, sau fac din buna și blânda figură a părintelui Agârbiceanu un cap de haiduc crunt, dezonoarează ediția.

Din notele bibliografice culegem și câteva perle: — Em. Gârleanu — „s'a născut la Iași în 1878 ca fiu Colonel"; — sau d. Liviu Rebreanu „începe a debuta în literatură". Să scriem românește, pentru Dumnezeu, măcar într'o crestomație românească!

În afară de aceste scăderi reparabile, de unele lipsuri, — sunt scriitori clasici ai noștri cari lipsesc — lucrarea d-lor Dunăreanu și Liviu Marian va aduce un serviciu real cetitorilor din Basarabia în special; unde cărțile noastre străbat greu, prin prețul lor sunt inaccesibile marelui public, și unde sufletele sunt prea stăpânite de Tolstoi, Gorki, Dostoi-evski, ori Turghenef, pentru a mai fi senzibile și scrisului d-lui Vasile Popu. c. p.

ION PAS. *In seara de Crăciun* (Piesă într'un act) și *Pentru zilele de vacanță* — Editura Librăriei Socec & Comp. Buc.

Povestitorul care și-a luat sarcina să scrie pentru copii trebuie să învingă greutatea necunoscutelor literaturii obișnuite, trebuie să pătrundă secretul psihologiei primare, să-și însușiască în totul naivitatea firească și iscoditoare a copilului, și în deosebi să nu cedeze așa zisului scop pedagogic.

Cele două lucrări de curând publicate ale dlui Ion Pas, sînt un exemplu desăvârșit al respectării sau nerespectării acestor condițiuni.

În cea dintâi autorul urmărind un învățământ moral, se depărtează de la obiectul de observație din care să-și extragă elementele de sinteză artistică. „În seara de Crăciun" e o piesă care poate fi pentru copii, dar care n'are nimic din sufletul acestora. Piesa e falșă.

Cu atât mai valoroasă e cărțuia de istorioare din viața copiilor „Pentru zile de vacanță". Se desprinde din cele 100 de pagini ale volumului o adâncă înțelegere a sufletelor embrionare omenești, care subjugă și atenția unui adult. În lumea pitică a copiilor cari mâine vor fi oameni buni și răi, după apucătură și creștere, se frământă o viața sufletească bogată, o psihologie variată pe care îndeobște literatura pedagogică, ca și beletristica a celor ce n'au înțeles-o, ni-o ascunde. Și numai ochiul ager și o bună înțelegere specială ni-o poate da.

În povestirile dlui Ion Pas se găsesc pagini cari pot face cinste oricărui literat, fără ca scopul educativ al acestui gen să supere. Dinpotrivă.

LES MARGES. A IX. N. 91 — 15 Ianuarie 1922 — Paris

Pe lângă cele trei pagini de aforisme culinare ale lui Brillat-Savarin, întreg materialul acestui număr e consacrat amintirii nefericitului Alfred Jarry. Cine-și mai amintea astăzi de autorul atât de hulit al lui *Ubu-Roi*, dacă un editor iubitor de frumos și adevăr, nu i-ar fi editat ciudata și mult criticată piesă?

Legeți de acest prilej, prieteni statonici ca *Fagus* Ilean Salkas, G. Apollinaire, Gandilhon Gens-D'Armes, aduc o prețioasă contribuție critică și biografică la reabilitarea unei personalități literare scânteietoare, Ca Alfred Jarry.

Mort tânăr acum 19 ani, după o extrem de chinută viață trupească și sufletească, Jarry a lăsat în urma lui o producție literară care îndreptățește îndeștute regrete pentru curmarea ei timpurie.

Om de o vastă cultură, spirit hazardat, curios și adânc pătrunzător al înțelesului vieții, a cel ce inventase amestecul ciudat al băuturii concentrate (absint și oțet în părți egale într'un pahar de apă, și o picătură de cerneală) a dat în 10 ani de viață literară, peste maximum de randament. Epuizarea fizică nu presupune însă numai decât pe cea în-

telectuală, și fără voie te gândești ce bogată producție literară n'ar fi câștigat Franța, dacă Jarry nu și-ar fi terminat zilele pe scândurile spitalului „Carității" după lungi ierni petrecute în umezeală și zile nesfârșite de chinuitoare foame.

Dar un Jarry bine hrănit, un Jarry trăit în confort, ar mai fi fost același Jarry care a scris *ces minute de sable memorial*, *Cézar Antichrist*, *Les jours et les Nuits*, *l'Amour en visite*, *l'Amour absolu*, *Ubu enchâiné*, *Messa line*, cele două almanahuri ale lui *Père Ubu*, *le Surmâle*, *les Speculations*, și ineditele: *Gestes et opinions* de Dr Tanstroll, la *Dragonore* și *Pantagruel*?

Un astfel de Jarry ar fi murit de logică, după cum se exprimă *Fagus* în studiul ce-i consacră.

Cel puțin dacă nimicnicia contemporanilor ar fi fost mai diminuată! Dar se vede că viața își are ciudă teniile ei, pe care un simplu desiderat nu le poate înlătura. d. l. c.

LA REVUE DE L'EPOQUE. An IV. No. 23 Ianuarie 1922.

Suntem în Decadență? Trăim epocă de construcție, de tranziție, de decadență? Directorul revistei, d. Marcello-Fabri, autorul romanului ciudat și îndrăzneț Care a fost mult discutat de critica franceză. *L'Inconnu sur les v'illes*, caută răspuns acestor întrebări. *Decadență* nu poate fi. E drept, cu toată înflorirea de talente arta contemporană vegetează. Dar aceasta fiindcă inteligenta a înăbușit senzibilitatea; fiindcă nici o credință nu mai propulsează artistul. Totuși neastâmpărul, cercetarea problemelor, setea de a cunoaște, care caracterizează epoca noastră nu îngăduie presupunerea că ne aflăm în decadență. Decadență înseamnă rutină, însemnează digerația operelor din trecut fără dorința de împotrivire, însemnează resemnarea la vechile formule, la vechile soluții, însemnează stagnare. Arta și literatura modernă dinpotrivă sunt în plină efervescență. Pe de altă parte, nu trebuie confundată decadența în artă cu cea din societate. Nu există nici o legătură între ele. Este destul să ne întoarcem la marile epoci, pentru a situa pe un plan diferit arta și societatea. Secolul XVI-lea Italian, renașterea franceză și marele secol, interzic orice juxtapunere. Decadența moravurilor nu a împiedicat înflorirea artelor. S'ar putea chiar susține că din putrefacția socială s'au ridicat

operele cele mai trainice. Epocile virtuozitate au fost pentru artă epocile de mediocritate. (Din acest punct de vedere, cu decadența actuală a moravurilor am fi privilegiați, și Capodoperile ar trebui să răsară la fiecare pas).

De fapt suntem într-o epocă de tranziție. Din frământările contemporane, după cum va eși o lume socială nouă, își va soarbe viața și o artă nouă. Poate pentru aceasta nu e nevoie de cât de mai multă pasiune.

LA CONNAISSANCE An 3. No. 21 Decembrie—ianuarie 1922.

Edițiile de bibliofili, au fost în anul trecut, numere de senzație în Salonul de toamnă. Secția a fost variată și abundentă. Peste 30 de expozanți și 184 de numere. S'ar părea dar că e epocă de înflorire pentru cărțile de lux. D. Clément-Janin, în *Les Bibliophiles de la Brocante*, risipește această iluzie. Edițiile numeroase și mai numeroșii amatori, nu dovedesc nimic. Avântul Cărților și edițiilor de lux, nu înseamnă decât un succes de ordin pur economic, cărțile de bibliofili se vând. Și asta fiindcă întâia oară, reprezentă o afacere, chiar pentru amatori Odinioară, existau 3—4 editori de lux, și două, trei sute de amatori. Nici o ediție nu se epuiză. Iar dacă amatorii erau obligați să-și vândă bibliotecile perdeau; niciodată prețul vânzării nu acoperea acel al cumpărării.

Astăzi cartea de lux a intrat în speculație. E o adevărată bursă. Amatorul joacă pe ea. Înainte colecțiunile se vindeau după moartea amatorului. Astăzi, se vând din viață. Pentru amator o colecție echivalează cu un portofoliu de titluri. Și de aci decadența. Unde intră speculația nu mai poate fi pasiunea desinteresată și romantică, a amatorului de odinioară.

Putința de câștiga bani cu cartea de lux a mărit producția, dar a scăzut calitatea. Pentru o carte într-adevăr frumoasă, se tipăresc cincizeci lamentabile. Și astfel avem încă odată: o anarhie în bibliotecă și alta în gust. c. p.

IL CONVEGNO Rivista di letteratura e di arte No. 11—12. Din volumul „Lettere sull'Italia” publicat de Giuseppe Prezzolini, cunoscutul scriitor — polemist, această revistă publică un Capitol asupra tradiției. În acest articol Prezzolini, dă câteva date foarte importante asupra literaturii de după războiu. Vorbind

de tăria tradiției în Italia observă că: „tradiția e așa de puternică în Italia încât Italienii au sfârșit prin o nu mai băga de seamă că există.” După o rătăcire de scurtă durată sub influența modernismului francez, literatura, ca și pictura Italiană, s'a întors iarăși la clasicism și De Chirico, Carrà, Soffici, Papini sunt gata să adauge alte inele lanțului sacru. Chiar romantismul italian e foarte depărtat de cel german, englez și mai ales francez, fiind mult mai liniștit, mai puțin radical, mai puțin deslănat. „Cel mai mare romantic al Italiei a fost Manzoni!” Observă că în Italia nu există o literatură populară, pentru că nu e a poporului. E o literatură de Clasici superiori; de literați, de nobili, de curteni, de preoți. Astăzi e a burghejilor, dar păstrează încă forma antică.

Din cauza șirului în depărtat de talente și genii, sarcina scriitorului italian e mult mai grea, având de luptat cu atâtea valori intrate în literatura universală.

În acest număr remarcăm un studiu asupra operei lui *Il Greco* de A-L. Mayer, cu două reproduceri, și o critică a *nouelor poezii germane* de Rudolf Kayser.

O bogată recenzie a revistelor și cărților italiene și străine completează numărul.

Il Segnalibro, rasegna letteraria mensile No 12, cuprinde o analiză a literaturii anului trecut semnată de G. A. Borgese, o cronică, bogată în amănunte interesante, privitoare la opera lui D'Annunzio „Il Notturmo” de Momo Longarelli. Numărul se remarcă printr-o bogată recenzie asupra întregii literaturi mondiale. T. Ș.

„NEMZETI KISEBSÉGEK”

(*Minoritățile naționale*). E revista tinerelor elemente ungurești din Cehoslovacia (Bratislava) și merită atenție deosebită pentru spiritul împăciuitoare și nepărtinitor de care se conduce. Abundența articolelor privitoare la relațiile dintre minoritățile etnice și națiunea majoritară — relațiuni așa cum trebuie să fie — dă revistei o notă de conștiințozitate simpatice tuturor acelor care nu-și fac din șovinism o mască de parvenire.

Seria articolelor începe o comentare a apărării naționalităților în Slovacia, pe care regretăm că nu-l putem da în întregime, fiindcă aduce relațiuni strident de asemănătoare cu stările dela noi. Autorul apreciază liberalismul guvernului din Praga și

constată următoarele fapte, care fac imposibilă o înțelegere între cehoslovaci și germanii și ungurii minoritari, și vor cauza o opresiune din partea celor dintâi; Slovacia, prin trecutul lor sunt porniți spre democrație, în timp ce ungurii și germanii urmează tradiția budapestană și vieneză, sunt iredentiști în ultimul grad și nu se feresc să facă propagandă dăunătoare noului lor stat, dăunătoare însă în ultima linie și exclusiv lor, prin faptul că excită șovinismul cehoslovac. Slovacia sunt proletari, muncitori patrioți, în timp ce ungurii și nemții posedă 4/5 din capitalul industrial și bancar al Slovaciei. Aceasta explică de ce trebuie să îndârjească pe întâii contra acestora din urmă. Și-i mai îndârjește și pentru că, cu toate că aceștia au în mână capitalul, se pretează totuși la internaționalism, la comunism, bine înțeles îndreptate spre aceeași singură lozincă: realipirea la Budapesta maghiară. Nu numai atât: dar naționalitățile acestea două, ațâță chiar pe slovaci contra Cehilor și încă într'un chip măestrit.

La acest loc nu va fi de prisos să înregistrăm, că iredentismul maghiar din Slovacia are strânse legături cu cel, care din nefericire tot mai există și printre ungurii dela noi; e constatarea, că zierele maghiare dela noi, cunoscute ca unele care fac politică budapestană, înregistrează zi de zi nemulțumiri ale Slovacilor, chiar cazuri bine înțeles imagine, de răscoale.

Restul revistei; de mai puțină importanță îl dăm cuprins în titlurile acestea, care însă indică ce variat și ales îi e cuprinsul: O seară la Oscar Nedbal, Pseudoslovacia (acei care în trecut făceau pe ungurii, iar azi pe slovacii: ariviști, tip pe care-l avem și noi); Flaubert, Rolul literaturii maghiare în stările succesoare, barocul în Bratislava, platonismul, Casa igienică, asigurările sociale, literatură în proză și versuri cronici etc.

Observăm încă, că revista aduce și o serie de articole și bucăți literare în nemlește.

„NAPKELET” An. III. No. 2, 1. Februarie 1922, Cluj.

Mai bogat în studii decât numerele anterioare, Napkelet aduce de data aceasta în afară de partea literară fără îndoială selectă, o seamă de articole economice, juridice și de alt ordin, care merită o deosebită considerațiune.

D. Elemér Jakabffy, în „Temeiul moral al dispozițiilor reformei agrare

jăfulitoare de moșii (titlu tendențios aspru), caută să apere pe coloniștii săcui veniți în Ardeal după 1885, ale căror comunități de avere, după sistemul acelor ale grânicelor, sunt atacate de reforma agrară pentru Ardeal. Autorul arată: că prin colonizările de săcui nu s'au păgubit românii autohtoni ca să fie acum favorizați. Face o comparație între colonizările din Irlanda, Polonia germană și între cele din Ungaria Mariei Tereza și a lui Franz Iosef. Cele din Irlanda au dus la diminuarea la mai bine de jumătate și la sărăcirea populației; cele din Germania de asemenea, deși s'au făcut pe o scară mai mică și numai în ultimele decenii; iar în Banat, pe vremea numitei împărătese, au pricinuit emigrări, din cauza că băștinașii erau deportați în locuri comparativ apăsător defavorabile. În schimb, constată autorul: colonizările ungurești din ultima jumătate de veac n'au cauzat nici emigrații, nici diminuarea sau sărăcirea populației băștinașe nici chiar desnaționalizarea ei, și sprijinește afirmațiunea aceasta cu niște statistici din două, trei comune, din care ar rezulta, că aceste colonizări au dublat chiar populația, au avut asupra ei o înrăurire culturalicește și economică binefăcătoare, ceace ar dovedi-o numărul tot mai mic de case cu stuh ale băștinașilor și alte nimicuri, am spune, de acestea, provocate de fapt de vremurile înaintate, care din fericire au ajuns și pe aici.

Constatarile dlui Jakabffy sunt unilaterale și chiar tendențioase; dsa se rezumă la o comună, două și scapă din vedere, că nu colonizărilor „inofensive” se datorește faptul, că naționalitățile n'au fost desnaționalizate. Uită, ce e mai mult, să pomenească de scopul desnaționalizator cu care s'au făcut aceste colonizări.

Prin urmare unilateralitatea cu care tratează dsa chestiunea, nu aduce nici o dovadă, că legii agrare i-ar lipsi baza morală, atunci când s'ar părea că favorizează o națiune defavorizată altă dată.

Mai merită să fie remarcate: un articol despre viața coruptă a dregutului de azi, de dl *Lăday Ștefan*, cunoscutul juriconsult clujan; unul despre drama expresionistă a întemișatului scriitor bavarez Toller, ale cărui piese de teatru cu subiect revoluționar au ajuns la a 120-a, 130-a reprezentare, unul despre noul partid politic maghiar ardelean: par-

tidul popular, care, deși și-a alcătuit un program democrat, a învoit să lupte în alegerile de acum mână în mână cu partidul național maghiar condus de aristocrația veche maghiară. Și, în sfârșit, un manifest ieșit din cercul fostei și vestitei reviste budapestane revoluționare: *Ma* („Astăzi”).

Se declară în acest manifest război artei de până acum, coruptă, îmbogățitoare de editori, artă a cocotelor, fabricanților de salam și a altor burghezi fără sentiment, cumpărători de suflete artistice și se pretinde o nouă artă, a maselor, o artă care să se coboare în stradă, să facă mucenicie, făcând să vibreze în locul corupției sufletul tânăr al maselor. Manifestul e vrednic de luat în seamă, mai cu seamă fiindcă vine din Budapesta reacționarismului celui mai apăsător al mulțimei. E interesant însă indeosebi pentru că propăvăduiește arta ziarelor, colportorilor, placardelor, fiind acestea chemate să înlocuească arta modernă, de orice categorie de care s'a vorbit mai sus. E un avertisment acesta pentru toate ziarele de astăzi, cărora manifestul budapestan le impune să nu se mai marginească la sinucideri de neurastenici și amante, la arestări ș. a. d. a., ci să fie luminaătoarele maselor. I. I.

Il regăsești la aceeaș masă, lângă ferăstrău stând ceasuri întregi, nemișcat cu o bucată de hârtie întinsă spre geam. Arareori primește la masa unde poposește câte un prieten sau cunoscut, căruia îi face aceiaș confesiune. Cafeneaua »Imperial« pare un viespar. Pensionari, câteva cocote, samsari, provinciali incurcați, și obișnuții cafenelei: Minulescu, Moldovanu, Gregorian, Șirato, sculptorii Han și Stork, Dr. Manu. În atmosfera cafenelei îmbăcșită de tutun, discuțiile de artă se încrucișează cu tocmeala oamenilor de afaceri, iar toată amestecătura de voci pare un acompaniamento barbar al orchestrei care țipă la nesfârșit părănd că vrea să potolească larma cafenelei.

Pe cel izolat la masa de lângă ferăstrău nu-l mișcă nimic: Artur Enășescu stă nemișcat, cu ochii pierduți în gol, cu mâna ce ține o bucată de hârtie întinsă spre ferăstrău. Între Enășescu și lume s'a lăsat greoaie ceața neînțeleșului, în care fantasmalele nebuniei joacă farse sinistre. Dacă imaginea noului venit nu se proiectează în jocul fantomelor care

il ehinuesc, Enășescu îl va primi la masă, se va apropie de el cu un gest de duloasă timiditate și îl va povesti romantic toată taina hârtiei, ce ține strâns în mână întinsă spre geam.

E simplă: »A iubit o fată; părinții au mobilizat împotriva lui poliție, siguranță, guverne, Palat, Marile puteri, i-a demuțat Franței ca agent al spionajului nemțesc. Împotriva lui nu s'au mulțumit să coalezze toate forțele dar recurg și la alte mijloace: vor să-l otrăvească. De aceea el nu mai mănâncă decât nuci. Și nu poate înțelege de ce îl mai urmăresc, când el a renunțat la dragostea lui numai să-i dea pace. În taină își spune însă că numai temporar a renunțat la fată până ce încețază coaliția furioasă a vrăjmașilor lui. De aceea el ține mâna întinsă spre geam căci a însemnat adresa lui pe bucățica de hârtie.«

Și ascultă povestea îngrozită. Imaginația lui scăpată din cadrul judecării sănatoase, vagabondează prin realități, jonglează în împerecheri fantastice de imagini, torțurându-l cu umbrele amenințătoare pe care le proiectează nebunia în conștiința lipsită de orice control.

Poetul Artur Enășescu, autorul volumului de poezii intitulat »Pe Gânduri« își macină toate forțele lui nervoase în această sinistră luptă cu nebunia. E lupta grozavă a omului cu propria lui umbră, e saltul în vid al gândului, e duelul cumplit între creier și fantomele imaginației, e pustiul groasnic al neînțelegerii.

Scriu aceste rânduri, pe care mă căsnesc să le fac cât mai evocatoare, spre a atrage luarea aminte acelor care trebuie să oprească această prăbușire. Are o familie nu cu mijloace bănești, ci bogată. D. Victor Miculescu, unchiul lui Enășescu poate face mica jertfă de a întreține pe acest copil al nenorocului. Poate că o va face din mândrie dacă nu înduioșat de suferință. Există și o societate a scriitorilor români care ar putea găsi mijloacele bănești spre a-l înlesni o pauză liniștitoare a gândurilor destrămate de acul nebuniei și ar încerca o salvare a naufragiatului. Poate că mâinele mângâietoare ce s'ar întinde spre copilul speriat de fantomele nebuniei i-ar da puteri spre a potoli volbura gândurilor turburate.

Artur Enășescu a scris lucruri de aleasă frumusețe. Imaginea lui va rămâne chinuitoare în conștiința noastră; ca imaginea celui pe care îl înghit valurile și noi nu i-am întins mâna. P. Ș.

Când rănilor războiului au început să se svânte și dușmăniile să pălească sub spuză, cum și era și de așteptat din partea unor convalescenți, sătui de durere, — s'a vorbit de înfrățirea popoarelor, care trăesc între hotarele României. Și a fost unanimă înțelegerea că pentru a se ajunge la acest rezultat, sarcina principală revenea cunoașterii reciproce a produselor sufletestii, în primul rând a literaturilor respective. Ungurii au fost cei dintâi cari au răspuns invitației conciliante a românilor. Și au răspuns cu fapte.

Așa că, înainte ca dl Goga să traducă pe Ady Endre cum fusese vorba, și înainte ca alți publiciști să traducă din ungurește, cum se lăudaseră, pe cei mai caracteristici autori ai concetățenilor maghiari, aceștia le-au și luat înainte. S'a întâmplat că tocmai în momentele inițiale și deci mai tandre ale împăcării,

director general al tuturor teatrelor din țara noastră să fie dl Victor Eftimiu, care precum se știe, înaintea fusesse și autor dramatic. Și foarte logici Ungurii au gândit că și la noi, ca în orice parte a lumii, activitatea antecedență a cuiva atrage dela sine importanța misiunii pe care ar avea-o ulterior. Că, așa dar, cel mai mare director de teatru din țară, autor de piese mai înainte, nu putea fi decât unul dintre cei mai mari și mai puternici scriitori dramatici ai noștri.

Bazați pe acest criteriu și trecând cu delicatețe peste alte considerente, au tradus fără nici o ezitare tragedia »Prometheu«. Au tradus-o, au jucat-o, i-au furnizat un succes monstru și au sărbătorit-o cu un banchet de pomina. Au dus-o chiar și în turnee.

Primul pas s'a făcut deci și s'a călcat cu dreptul.

Di Victor Eftimiu s'a reîntors mândru din Cluj, că a putut să înfăptuiască înfrățirea dintre minorități și români. Nenorocirea a făcut însă, așa cum s'a petrecut ades în istorie, ca înfrățirea triumfale în Capitală să succedă mazișirea din postul pe care-l ocupa și pe care, ce e drept, a știut să-l ocupe.

Rămâne atunci întrebarea: în viitor »Prometheu«, va mai avea succesul enorm de până acum la concetățenii noștri? Va mai smulge el atâtea aplauze ca în trecut? Având în vedere dările de seamă sincere fără îndoială, ale presei ungu-rești, din vremea premierei, ne place să credem că da.

Desigur însă că marea tragedie, de peste cinci acte, va fi lăsată puțin mai în rezervă de acum înainte și nimeni nu va lua în nume de rău unguirilor acest fapt. Doar, va fi ajuns destul de cunoscută publicului maghiar creațiunea dlui Victor Eftimiu de când se joacă și până azi. Și calitățile ei, laudate atâtea credem că au isbutit să stăpânească oarecare curiozitate și pentru ca fostul director al teatrelor să nu considere drept o ingratitude, un atât de real efect al opere sale.

Literații unguirii cari au învățat așa de repede românește au la îndemână în literatura noastră dramatică un material destul de copios, altul, pentru atingerea jeluului către care au pornit. Dacă vor ști să aleagă, vor putea ajunge la liman, cu mult mai repede decât își închipuiesc.

Doar prima vizită e de etichetă. Acum poarta li-e deschisă. Și noul director n'are la activul său nici o lucrare dramatică, gentru ca să mai fie nevoie de frac și de mănuși, înainte de a se bate la ușa literaturii noastre teatrale. d. i. c.

Un critic, care numai face demult critică, a isbutit să stărneasca o străveche și totuși foarte pasionată agitație în lumea noastră literară pe un motiv, ce-l socoteam banalizat, de câte ori s'a folosit de dânsul pentru a produce totdeauna același efect sgomotos. A spus a-nume criticul, că cel mai mare liric din univers e român, că cel mai mare ironic e român, că cel mai mare tragic e român, că cel mai mare epopeomic e român etc. A înșirat și nume și a făcut și comparații cu marii lirici, epici, ironici etc. din lumea întreagă. Le-a recunoscut nu-i vorba și acestora mărirea. Dar ca și când i-ar fi măsurat pe toți cu metrul, a dovedit cu toată certitudinea că unul de-ai noștri face cât trei de peste graniță, altul cât doi, ba unul chiar cât toți cei-

lalți, plus o șchioapă. Exact, ceea ce a mai spus și'n alte rânduri. Fapt care ne'a împiedecat corul gazetelor și revistelor să-l claseze încă odată și tot definitiv în rândul celor atinși de megalomanie patriotică. Ba chiar la megalomanie personală, deși bietul om s'a ferit todeauna să afirme că și criticii români, ar avea înădită tot atâtea stofă, cât mai mulți critici mondiali la un loc.

Dar ca și în alte rânduri discuția a de-generat. S'a găsit, cu alte cuvinte, și de astă dată omul, care, cu gândul să vină de leac criticului megaloman, a făcut harcea-parcea literatura română. Cu a ceiași metodă metrică exactă, ca și'n primul caz, curajosul băiat a devedit că dimpotrivă, ai noștri nu stau mici la de-getul cel mic al universalilor și că pentru a ne-nmăra în rândul lor trebuie să mai curgă multă apă pe gărlă. Probabil, până ce nimicitorul polemist va ajunge în flo-are dezvoltării talentului său.

Suntem siguri, nu se va găsi nimeni ca să persifleze micromania celui de-al doilea. În țara noastră totul e permis: afară numai a fi superior altora. Megalomanul patriotic e prea excepțional, ca apariția lui să nu stărneasca atât hilariant vuet. g. st.

Cele două volume »Prozatorii Noștri« în care dnii N. Dunăreanu și Liviu Marian, au încercat la Chișinău să alcătuiască o crestomație a scriitorilor români; ne-au dat prilej să ne amintim câteva nume prea repede uitate. Iată, e *Mihai Teliman*, bohemul bucovinean, care cu vervă a risipit în foiletoanele gazetelor cernăuțene, un spirit puțin obicinuit, acolo unde morga doctoricească și pedantă a înăbușit humorul nostru firesc. — *E. I. D. Manolache*, autorul unor povestiri pline de făgăduințe, în care o umbră de iertătoare ironie se îmbina cu o duioșenie și un realism original și nepompant din literaturile streine. Cine-și mai amintește oare de acea amară schiță de roman »Moș Gheban«, din volumul *Fefe*, ce nu se mai găsește în librăria românească?

E *Ion Popovici-Bănățeanu*, scriitor rupt din sufletul românesc, pe care îl consacra acum, după traducerea dnei Bing, și criticii englezi, înaintea dlor Al. Brătescu-Voinești și altor glorii sancționate de Academia noastră națională.

E *Ion Adam*, amestec ciudat și neliniștit de realism crud și de romantism exaltat; căruia mulți prozatori contimporani îi datoresc o influența nemărturisită și poate inconștient acceptată.

E *Toni Bacalbașa*, pe care și autorii crestomației de mai sus l-au uitat. Și această înșiruire, numai fugăr parcurgând cu ochii un tabel cu numele prozatorilor noștri din ultimile trei decenii. Poeții îndură o soartă și mai îngrată...

Ne întrebăm oare, dacă nu ar fi datorită *Căsei Școalelor*, sau *Societății Scriitorilor Români*, să îngrijească de editarea cărților scrise odinioară de acești uitați; cărți mai prețioase pentru cititori de cât maculatura afitor-editurii cari au luat în antrepriză producția literară a mai multor domnii Colonei, Locotenenți-colonei, Maiori și Căpitani, rămași cu mâncărime de condei? Așa visăm noi îndatorirea acestor două instituții. Așa și-ar justifica credem și existența.

La »Neues Theater am Zoo« din Berlin, se va reprezenta la sfârșitul acestei săptămâni piesa dlui A. Dominic »Sonata

Umbrelor«, jucată la Teatrul Național din București, în cursul trecutei stagiuni. Dacă nu ne-am teme de întortochiate comentarii ale culiselor și unor anumite cafenele din capitală, am spune că faptul constituie un eveniment. Nu fiindcă piesa sau persoana dlui Dominic marchează cumva un moment epocal din literatura românească. Succesul sau căderea piesei pe scena teatrului Berlinez, va face încurând de prisos aprecierile anticipative și de timpuriu patimașe. Că e plină de merite, sau săracă de ele »Sonata Umbrelor« — păreriile au fost împărțite. Cum dialectica e una din virtuțile noastre naționale, discuțiunea ar putea urma susținută cu acelaș succes deoparte și de alta. D. Dominic a avut curajul să-și încredințase soarta pruncului său literar, unei scene de streine; unde succesul ar sili toate glasurile rău voitoare de tacă. Să așteptăm dar cum se va rosti publicul și critica berlineză...

Pentru moment ne interesează și ne bucură faptul, că unei lucrări românești i s'a dat întâietatea pe o scenă streină. De aceea spuneam că anunțarea piesei la *Neues Theater am Zoo*, constituie un eveniment. E un început. Ni se deschid hotarele nu numai pentru vagoanele cu grâne și cisternele de petrol. Acum căteva luni, traducerile în englezește din prozatorii români, au avut la Londra un succes semnificativ. Franța se interesează de aproape de manifestările noastre intelectuale. Cu domnișoare Ventura, numărăm al doilea român societar la comedia Franceză. Lucrările savanților noștri, sunt menționate din ce în ce mai stăruirot în tratatele streine. Ne scuturăm praful balcanic. Ce drum ni s'ar deschide luminos înainte, dacă la spate nu s'ar căsca întunericul celor 90% analfabeți, despre care firește nu se pomenește nici în manifestele electorale, nici în bugetele viitoare, unde automobilele au întâietatea nediscutabilă față de școlile satelor.

Numele unui compatriot într'o revistă streină și mai ales în una franceză: ar însemna o îndestulă gădilară a orgoliului național.

Le *Monde Nouveau*, revista cu deosebire interesantă care se bucură de colaborarea celor mai distinși scriitori și gânditori ai Franței, publică în ultimul număr (15 Janvier) o novelă de compatriotul *Ad. Orna* și o poemă de alt compatriot *Jean Lahovary*. Adică toată partea literară a acestui număr, e susținută de români. Firește suntem recunoscători direcțiunii revistei pentru cinstea ce face scrisului eșit de sub pana conaționalilor; chiar când aceștia au părăsit de mult barbarele țărături ale Danubiului și s'au încetățenit în literatura franceză. Autorilor însă, eu toată bunăvoința noastră nu le putem fi decât mai puțin recunoscători. Nu știu cum, dar după lectură am simțit o justificată jenă națională.

Dar să cităm. Din poemul »La vierge et le jet d'eau« al dlui Jean Lahovary, respectând originalul cu toate punctele sale, cu rândurile sale de puncte:

Et que veut-il de moi, soudain, dans
[son angoisse
Celui-là qui s'en vient, par des che-
[mins secrets
M'emporter sur son coeur, dans l'ombre
[des forets]..

Son gant de fer est lourd sûr moi
[comme une chappe...]

Non, non, nul n'est mon maître encor
[et je m'échappe...]

Cele șase rânduri de puncte, la cele 5 versuri, există în original; nu sunt creația fanteziei culegătorului nostru. E un poem pointillist. Ne îndoim însă că această orgie de puncte, e tot ce geniul nostru național poate făuri mai de preț în literatură.

Opera dlui *Adolphe O. Orna*, intitulată *L'Idiot* și subintitulată *Conte Roumain* ne lasă și mai nedumeriți.

În afară de numele eroilor, Tetaru George, Eliza, Mitica, și în afară de nu miri geografice; Isaccea, Tulcea, Șulina Cerna, nu știu de ce 'ntâmplarea absurdă și așa — nu s'ar petrece în Tunis, Algeria ori altunde. Toată povestea rezumată în câteva cuvinte se reduce cam la următoarele: Eliza, o studentă la farmacie, mândră, frumoasă, tăcută și singuratică are relațiuni cu un idiot herculean, care se târăe în praf, imită strigău fiarelor pentru câțiva gologani. Tatăl fetiței îi surprinde într'un grajd, și-i împușcă! Când d. Orna s'a uitat în grajd, a văzut cu un strigăt de oroare că:

»Devant le veillard, par terre, enlacés, gisaient les cadavres d' Elize et de l'idiot herculeen».

Frumoasă povestire românească! Bănuim că tradusă în »Universul literar«, ar avea chiar real succes la un anumit public.

Și iată cum scrisul compatrioților, ne ridică în fața streinătății...

Premierea romanului negru, *Batouala* a negrului *René Maran*, de către Academia Goncourt a stârnit din nou polemici în jurul premiilor, reclamei, instituției alcătuite prin testamentul fraților Goncourt și a. m. d. e. Se pare de altfel că Academia Goncourt, ca și Academia franceză, care premiase mai anul trecut romanul dovedit de plagiat al lui Pierre Benoit; nu are mâna ferită. Pușini premiați și-au ținut făgăduiala. După un an doi de vâlvă, în jurul numelui, susținut u reclamă de editori; cei mai mulți dintre premiați s'au inecat în mediocritate. De altfel, sgomotul ce s'a făcut în ultimul timp în jurul acestor premii, a bagatelizat intenția generoasă a donatorilor. Nu mai avem astăzi anual un premiat al Academiei Goncourt, ci doi, ci trei.

Astfel *Batouala* a întrunit cinci voci, cinci voci a întrunit și romanul *Epithalame*, încredințat meritului lui *Jacques Chardonne*, despre care s'a pomenit și epitetul: capodoperă. Premierea a fost decisă numai de votul prezidentului. Aceasta s'a întâmplat însă la al șaselea tur de scrutin. La al cincilea tur, cinci voci a avut și *Pierre Mac Orlan*, autorul romanului „*La Cavaliere Elsa*“. Iată dar, trei autori și trei romane, care au întrunit fiecare câte 5 voci, și cari aproape deopotrivă au drept să intre în celebritate.

Și toate acestea ve-ți spune — pentru 5000 franci, cât e premiul de fapt! Nu! Premiul Goncourt, echivalează astăzi cu 150 mii franci publicitate. Editorul e sigur că va vinde într'un an peste 100 mii volume; iar laureatul, cu drepturile de autor, și pentru traduceri în limbile streine,

încasează cel puțin un sfert de milion. Nu e vorba deci de bietețe cinci hârții albastre, care ajung doar pentru un sezon de dulce farniente la Cannes, ci de reclama frământată cu înversunare pentru vinderea unei cărți, ca și pentru împrăștierea pilulelor Pink. c. p.

Contesa de Noailles a fost aleasă membră a Academiei belgiene. Faptul nu e extraordinar. Contesa de Noailles a obținut în Franța premiul cel mare pentru poezie; în Belgia aceeași poezie a trecut-o la nemurire. Și cum poezii moderni s'au depărtat cu mult de idealul contrafrăilor din antichitate cari râvneau la ambrozia și nectarul zeilor, nemurirea dela Bruxelles a Contesii de Noailles nu poate fi decât la timp venită după recompensa atât de materială a Institutului Franței.

Insemnat însă în această chestiune e ațutudinea delirantă a presei românești.

»Contesa de Noailles este româncă, o Brâncoveneasă. Poezia ei deși în franjuzeste. o revendicăm literaturii românești și ne putem mândri cu ea«. Cam aceasta a fost leit-motivul tuturor articolelor și notițelor privitoare la elecțiunea dela Bruxelles.

Foarte bine! Virtuțile naționale înainte de toate. Se face totuși o eroare, uitându-se că disputata poetă refuză a fi româncă.

Și atunci cu drept cuvânt ne întrebăm ce înseamnă această cerșetorie literară când știut este de toată lumea acel răspuns așa de puțin poetic la o amabilitate de poet a domnului Goga, de acum câțiva ani.

Cucoana aceasta care și-a avut, și are încă rude, părinți și frați în țara românească, care a crescut în luxul și rafinamentul străinătății cu veniturile stoarse din țărâna bădărană a țării românești și care n'a »daignat« să o onoreze cu ilustra sa prezență nici atunci când își aștepta la Constantinopol vechilul cu sacul plin de aur al căștiului, nu poate fi româncă, și cu atât mai puțin poet român.

Străină de noi ca suflet și mentalitate nu-i putem cere să fie ceea ce nu este și are cinismul să o mărturisească. Iată de ce socotim nedemn a se stăruie în această greșală. Și dacă pentru unii regretul că ne-au stors zadarnic brazda pământurilor Brâncovenești mai dăinuiește încă, să se gândiască la atâtea alte asemănătoare sacrificii impuse de vicisitudinile istorice aie trecutului, cu nădejdea că ceea ce altădată s'a făptuit nu se mai poate de-aci înainte.

Discuțiile în jurul publicării sau nepublicării *Jurnalului* fraților Goncourt, un moment potolite de mutismul conducătorilor zisei academii, au fost reluate de curând cu o vigoare de neașteptat.

Cauza acestei noi însufleșiri se găsește în faptul că Academia Goncourt a hotărât publicarea parțială a *Jurnalului*. »Sunt acolo pasaje cari prin natura lor destrăbălată nu pot vedea lumina tiparului« au declarat pudic iluștrii înlocuitori ai dioscurilor naturalismului impresionist dela jumătatea secolului trecut.

Edmond și Jules Goncourt sînt pedepșiți prin ce au greșit: Academia creială de dânsii îi censurează!

Dar ce e mai hazliu în toată

această chestiune, e că însăși solemnă Academia Franceză pare intrigată. În ședința ei dela 1 Decembrie dl Frédéric Masson, secretarul permanent, cetind discursul de uzanță, a lasat să se înțeleagă că Academia Franceză e de părere că *Jurnalul* fraților Goncourt trebuie publicat în întregime.

Nu știu ce ar fi făcut academicienii Institutului Franței dacă ar fi avut ei în mână manuscrisul atât de discutatului *Journal*; credem însă că cei dela Goncourt ar fi făcut aceeași intervenție dacă s'ar fi refuzat publicarea pasajelor »licențioase«.

Nemuritorilor le place să se distreze, și tot cu lucruri »picante«. Gândiți-vă numai câtă însufleșire ar fi la somnolenta noastră Academie dacă s'ar afla și la noi un *Journal* ca cel al fraților Goncourt! d. l. c.

Primim:

Din corpul studenților Români la Londra s'a alcătuit un comitet cu inițiativa unei CASE DE CETIRE A ROMÂNILOR LA LONDRA.

Rostul unei astfel de inițiative e vădit. Departe de Țara, dar nu mai puțin pentru Ea aci, studenții Români din Anglia se văd-mai ales față de greutatea de comunicare actuale în dureroasă perspectivă a ruperei contactului sufletesc cu patria.

Un atare contact un sigur mijloc îl poate întreține: cartea, pagina scrisă în graul nostru al tuturor.

La Londra ziare românești nu se văd, cărți românești nu sosesc și ecurile vietei naționale și culturale ajung, dacă ajung, stinse sau prefăcute. Europa încă nu are acustică pentru România. Trebuie să ne-o facem noi înșine. —

În cadrul acestor stări de lucruri, studenții români la Londra cer cărți și reviste Românești acolo.

Ele vor alcătui cu vremea o *Biblioteca Românească în capitala Angliei*, destinată nu numai Românilor, dar și străinilor, cari trebuie să ajungă odata să ne cunoască.

Ele vor alcătui mai ales un *Centru de Propagandă culturală românească în Străinătate*, a cărui activitate să se desfășure în cel mai bun chip, spre cea mai bună faimă a numelui nostru.

În numele Românilor aflători în Anglia și a acelor ce vor veni după dânsii, facem prin urmare un călduros apel la Domnii Autori și Editori de scris românesc, să binevoiască a ne trimite regulat din publicațiile Domniilor Lor.

Rugăm pe marii noștri cărturari, instituțiile noastre de cultură în frunte cu Academia Română, cum și presa să susțină cererea noastră și să ne ajute la împlinirea Casei noastre de Cetire.

Comitetul de inițiativă:

Dr. Tr. Leucufția;

C. Mureșanu;

Al. Popescu;

Dragoș Protopopescu;

Dr. G. Savul;

Publicațiile se vor primi eu drag, până la găstrea unui local proriu se adresa:

DRAGOS PROTOPOPESCU

Student Movement House

32 Russell Ignare

London 10 c. 1.

(Angletere)

Din cauza unei întârzieri neprevăzute a transporturilor, am fost nevoiți să tipărim un mare număr de exemplare, pe o hârtie de calitate mai inferioară ca cea obișnuită: — fapt pentru care cerem ertare cititorilor și care nu se va repeta la numărul viitor.

GÂNDIREA.